

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Διακυβέρνηση, Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο»

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1973-4, Ο ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, Η ΤΟΥΡΚΙΑ

ΚΑΙ ΟΙ ΗΠΑ

Διπλωματική εργασία του Βάλλη Γρηγόριου του Γεωργίου (ΑΜ:4332020004)

Επιβλέπων Καθηγητής

κ. Σακκάς Ιωάννης

Μέλη Επιτροπής

1. κα. Κεφαλά Βιβή

2. κ. Ντάλης Σωτήριος

ΡΟΔΟΣ , ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2021

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ.

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναμαι να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, σύμφωνα με τον Κανονισμό του Ιδρύματος.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή του Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών, κ. Σακκά Ιωάννη, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε αναθέτοντάς μου ένα τόσο ενδιαφέρον και καίριο θέμα, όπως και τους καθηγητές, την κα Κεφαλά Βιβή και τον κ. Ντάλη Σωτήριο για την καθοδήγηση, τις χρήσιμες και παρατηρήσεις, τις συμβουλές, τα σχόλια, την εποικοδομητική κριτική κατά τη διάρκεια συγγραφής της παρούσας διπλωματικής εργασίας και για τις γνώσεις που μου προσέφεραν κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους.

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε ανάλυση των γεγονότων της περιόδου 1973-74 της Κυπριακής Ιστορίας. Η νευραλγική γεωγραφική θέση της Κύπρου, που διαχρονικά της παρείχε την δυνατότητα να εποπτεύει τους εμπορικούς δρόμους που ενώνουν Ανατολή – Δύση και Βορρά – Νότο αλλά και να είναι κέντρο επιχειρήσεων για την ευρύτερη περιοχή, συνέβαλε στο να καταστεί πεδίο συγκρούσεων σε διάφορες ιστορικές περιόδους. Σχέδια διχοτόμησης της Μεγαλονήσου είχαν αρχίσει να αναδύονται από το 1964 και εν τέλει υλοποιήθηκαν το 1974, με την εισβολή της Τουρκίας που οδήγησε στην αποσταθεροποίηση της Κυπριακής Δημοκρατίας και τη διχοτόμηση της Νήσου. Το καθεστώς του Δ. Ιωαννίδη προσπάθησε να υλοποιήσει την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα ανατρέποντας τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Το Κυπριακό Ζήτημα δεν αντιμετωπίστηκε ρεαλιστικά και επιδιώχθηκε χωρίς συντονισμό από Ελλάδα και Κύπρο κυρίως χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα γεωστρατηγικά συμφέροντα ισχυρών δρώντων . Η εισβολή στην Κύπρο αποτελεί ένα γεγονός που χρήζει πολυσύνθετης ανάλυσης διότι ποικίλοι παράγοντες συνετέλεσαν στην έκβαση των γεγονότων. Για αυτό το λόγο, πραγματοποιήθηκε καταγραφή και ανάλυση του διεθνούς περιβάλλοντος εκείνη την περίοδο, της εξωτερικής πολιτικής της Κύπρου, της περιρρέουσας κατάστασης στην εγγύς περιοχή, των παραμέτρων που προσέδωσαν στη θέση της Κύπρου κομβικό, γεωστρατηγικό χαρακτήρα καθώς και των γεγονότων που πυροδότησαν τη στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας στην Μεγαλόνησο.

ABSTRACT

In the present work, an analysis of the events of the period 1973-74 of the Cypriot History was carried out. The crucial geographical position of Cyprus, which over time has enabled it to supervise the trade routes that connect East - West and North - South but also to be a center of operations for the wider region, has contributed to becoming a field of conflict in various historical periods. Plans for the division of Cyprus had begun to emerge in 1964 and were finally implemented in 1974 with the invasion of Turkey which led to the destabilization of the Republic of Cyprus and the division of the Island. The regime of D. Ioannidis tried to implement the Union of Cyprus with Greece by overthrowing Archbishop Makarios. The invasion of Cyprus is an event that needs complex analysis due to the fact that various factors contributed to the outcome of the events. For this reason, was performed record and analysis of the international environment at that time, the foreign policy of Cyprus, the surrounding situation in the nearby area, the parameters that gave in the position of Cyprus a key-geostrategic character as well as the events that triggered the military intervention of Turkey in Cyprus.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	7
1.Το Κυπριακό ζήτημα την περίοδο της δικτατορίας του Παπαδόπουλου, 1967-1973.....	9
1.1 Ιστορικό υπόβαθρο.....	9
1.2 Σχέσεις Κυπριακής Δημοκρατίας με διεθνείς δρώντες	11
1.3 Σχέσεις Στρατιωτικού καθεστώτος Αθηνών με διεθνείς δρώντες	13
1.4 Σχέσεις Αθήνας -Λευκωσίας.....	15
2. Ο πόλεμος του Γιομ Κιπούρ στη Μέση Ανατολή και το πραξικόπημα Δ. Ιωαννίδη ...	18
2.1 Δ' Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος	18
2.2 Σ.Α.Κ.(Σχέδιο Άμυνας της Κύπρου) Αφροδίτη 73	20
2.3 Εξέγερση του Πολυτεχνείου και κρίση του καθεστώτος.....	20
3.Το καθεστώς Δ. Ιωαννίδη, η Τουρκία και το Κυπριακό.....	21
3.1 Πραξικόπημα Δ. Ιωαννίδη	21
3.2 Χ. Κίσινγκερ -Ανατολική Μεσόγειος	24
3.3 Ενδοκυπριακές συγκρούσεις που προηγήθηκαν του πραξικοπήματος.....	25
3.4 Πραξικόπημα κατά Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.....	25
3.5 Η αντίδραση του Χένρι Κίσινγκερ- διεθνείς αντιδράσεις.....	28
3.6 Η αποστολή του Τζ. Σίσκο	29
4.Η Τουρκική εισβολή και το τέλος του δικτατορικού καθεστώτος	30
4.1 Αττίλας Ι.....	30
4.2 Παραλείψεις – Έλλειψη αντίδρασης.....	31
4.3 Νομική Βάση Εισβολής.....	34
4.4 Από τον αιφνιδιασμό στην ανακωχή	34
4.5 Κατάρρευση Δ. Ιωαννίδη	35
4.6 Κυβέρνηση εθνικής ενότητας στην Ελλάδα.	35
4.7 Διάσκεψη της Γενεύης.....	36
5. Αττίλας ΙΙ , ο ρόλος των ΗΠΑ και οι διεθνείς δρώντες	37
5.1. Δεύτερη φάση εισβολής	37
5.2 Ρόλος Χένρι Κίσινγκερ.....	38
5.3 Αντιδράσεις λοιπών ισχυρών δρώντων	39
5.4 Αντίδραση της Ελλάδας.....	39
5.5 Δολοφονία Αμερικανού πρέσβη Ρότζερ Ντέιβις στη Λευκωσία	41
5.6 Προσπάθειες Επίλυσης του Κυπριακού.....	41
5.7 Η γεωπολιτική αναβάθμιση της Κύπρου.....	42
5.8 Επιπτώσεις της Τουρκικής παρουσίας στην Κύπρο	43

Συμπεράσματα	44
Βιβλιογραφία.....	47
Χάρτες	51

Εισαγωγή

Η περίοδος 1973-1974 είναι σημαντικό τμήμα της ιστορίας της Κύπρου ίσως το πιο μελανό. Πρόκειται για ένα ζήτημα που ανέτειλε ως προβληματική συνύπαρξη Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων αλλά έκρυβε πίσω του μεγάλα γεωστρατηγικά συμφέροντα. Οι προσπάθειες επίλυσής του μέχρι τώρα δεν καρποφόρησαν. Πως θα μπορούσε να ήταν διαφορετική η κατάσταση, όταν από τη πλευρά της Τουρκίας θεωρείται ότι το Κυπριακό λύθηκε το 1974.

Το πρόβλημα έγκειται στην γεωπολιτική θέση της Κύπρου η οποία την καθιστά μέλος της Έριδος για τους ισχυρούς διεθνείς δρώντες. Η γεωγραφική θέση της Κύπρου της προσθέτει τεράστια γεωστρατηγική και γεωοικονομική αξία. Είναι τέτοια που μπορεί να ελέγχει σημαντικές διαδρομές διακίνησης αγαθών (πέραςμα για το διεθνές εμπόριο) από τις Αραβικές χώρες προς τη Δύση. Ο ρόλος της υπήρξε σημαντικός σε διάφορες περιόδους της ιστορίας.

Στη συνέχεια, επιχειρείται η προσέγγιση των γεγονότων που οδήγησαν στην διχοτόμηση της Κύπρου, ώστε να καταδείξει τον ρόλο του δικτάτορα Δ. Ιωαννίδη ο οποίος προκαλώντας την ανατροπή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου έδωσε το έναυσμα για την Τουρκική εισβολή, υπό την ανοχή των ΗΠΑ, τα συμφέροντα των οποίων εξυπηρετούσαν τα αποτελέσματα των παραπάνω ενεργειών του.

Η παρούσα μελέτη έχει σκοπό να αναδείξει τον ρόλο του διεθνούς παράγοντα στο σχεδιασμό κινήσεων και την εξέλιξη των γεγονότων. Η επιλογή αυτού του θέματος εκπηγάζει από το προσωπικό ενδιαφέρον για τα θέματα που αφορούν στις σχέσεις Ελλάδας – Κύπρου. Το θέμα είναι ακόμη επίκαιρο διότι αφενός οι Τουρκικές κυριαρχικές βλέψεις συνεχώς αυξάνονται, αφετέρου στην περιοχή διακυβεύονται μεγάλα οικονομικά συμφέροντα μετά την ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Με το θέμα αυτό έχουν ασχοληθεί πολλοί από τους οποίους κάποιοι έζησαν τα γεγονότα και είχαν άμεση επαφή αλλά και κατοπινοί μελετητές.

Τα ερωτήματα που θα γίνει προσπάθεια να απαντηθούν είναι κατά πόσο ο Δ. Ιωαννίδης έλαβε ενθαρρύνσεις προκειμένου να εκτελεστεί το πραξικόπημα το οποίο πυροδότησε την Τουρκική εισβολή. Υπήρχε ανοχή από τους διεθνείς δρώντες και μέχρι ποιο σημείο;

Οι πτυχές του θέματος της εργασίας είναι:

- Η ιστορική διαδρομή της Κύπρου από το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τη διχοτόμησή της
- Ο ρόλος του δικτατορικού καθεστώτος.
- Οι επεκτατικές βλέψεις της Τουρκίας.
- Οι γεωπολιτικοί υπολογισμοί των ΗΠΑ.

Η εργασία χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο περιγράφεται η θέση της Κύπρου και της Ελλάδας στη διεθνή σκηνή εκείνη την εποχή. Η συμβολή της αντιπαλότητας Ελληνοκυπρίων – Τουρκοκυπρίων στην δημιουργία αστάθειας και στην εξύφανση διχοτομικών σχεδίων. Ο εξαναγκασμός της Ελληνικής κυβέρνησης για απόσυρση της Μεραρχίας υπό την απειλή της Τουρκίας για επέμβαση στο Νησί, πράξη που αποδείχθηκε στη συνέχεια καθοριστική για την εξέλιξη των γεγονότων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο προβάλλεται η συμβολή του πολέμου του Γιομ Κιπούρ ο οποίος ανέδειξε την γεωστρατηγική σημασία της Κύπρου. Επιπλέον, η άρνηση παροχής διευκολύνσεων από το δικτατορικό καθεστώς προς τις ΗΠΑ που έδωσε το έναυσμα για ανατροπή του δικτατορικού καθεστώτος του Γ. Παπαδόπουλου από τον Δ. Ιωαννίδη.

Στο τρίτο κεφάλαιο καταγράφονται τα μεγαλεπήβολα σχέδια του Δ. Ιωαννίδη για την Ένωση Κύπρου – Ελλάδας και η εμμονή του πως με την ανατροπή του Προέδρου της Κύπρου, Αρχιεπισκόπου Μακαρίου θα ήταν δυνατή η υλοποίησή τους. Αντί για αυτό δόθηκε η αφορμή για υλοποίηση του σχεδίου διχοτόμησης της Νήσου. Προς την ίδια κατεύθυνση συνέβαλαν οι ενδοκυπριακές συγκρούσεις δημιουργώντας ένα αποσταθεροποιητικό κλίμα στο Νησί.

Στο τέταρτο κεφάλαιο εξιστορούνται τα τραγικά γεγονότα κατά τα οποία η Τουρκία εκμεταλλευόμενη την αστάθεια και προβάλλοντας τον ρόλο της ως εγγυήτρια δύναμη εισέβαλε στο Νησί. Η Ελλάδα ήταν ανήμπορη να αντιδράσει με αποτέλεσμα την εδραίωση της Τουρκίας αλλά και την κατάρρευση των καθεστώτων Ιωαννίδη στην Αθήνα και Σαμψών στην Λευκωσία.

Στο πέμπτο κεφάλαιο περιγράφεται η δεύτερη Τουρκική εισβολή. Οι αντιδράσεις διεθνών και περιφερειακών δρώντων που προκλήθηκαν με το πέρας της καθώς και οι γεωπολιτικές εξελίξεις από την εδραίωση της Τουρκίας επί της Νήσου.

Καταλήγοντας, η πολιτική του Ιωαννίδη, η έλλειψη πολιτικής ομοψυχίας και η αδράνεια του διεθνούς παράγοντα έδωσαν την δυνατότητα στην Τουρκία να επιτύχει τα επεκτατικά της σχέδια.

1. Το Κυπριακό ζήτημα την περίοδο της δικτατορίας του Παπαδόπουλου, 1967-1973

1.1 Ιστορικό υπόβαθρο

Μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι κτήσεις της στη περιοχή της Μέσης Ανατολής μοιράστηκαν σε Βρετανία και Γαλλία. Το 1923 με την Συνθήκη της Λωζάνης (Άρθρο 20) η Τουρκία παραιτήθηκε από κάθε δικαίωμα στη Κύπρο, η οποία προσαρτήθηκε στη Βρετανική κυριαρχία ως αποικία, έναντι ανταλλάγματος για την στρατιωτική βοήθεια που είχε προσφέρει η Βρετανία, δίνοντάς της στρατηγικό πλεονέκτημα εκείνη την εποχή.

Στο πλαίσιο της προσπάθειας της Κύπρου για αυτοδιάθεση, ενισχόνταν οι δεσμοί με τους Άραβες, ώστε να εξασφαλιστούν οι ψήφοι τους στον ΟΗΕ και να εξαναγκαστεί η Μ. Βρετανία να δεχθεί το δικαίωμα αυτό. Οι Άραβες αντιμετώπιζαν το Κυπριακό ζήτημα με συμπάθεια, ως ένα ακόμη ζήτημα αποικιοκρατίας, ενώ παράλληλα ήθελαν να προστατευθούν από τις Βρετανικές βάσεις στη Νότια Κύπρο από όπου εύκολα μπορούσαν να πληγούν¹. Η πρώτη Ελληνική προσφυγή για το δικαίωμα αυτοδιάθεσης της Κύπρου κατατίθεται στον ΟΗΕ το 1954. Στην Κύπρο το 1955 ξεκινά αγώνας κατά της Βρετανικής αποικιοκρατίας στον οποίο παίζει σημαντικό ρόλο η οργάνωση ΕΟΚΑ με επικεφαλής τον Ελληνοκύπριο αξιωματικό Γ. Γρίβα .

Με την αποχώρηση των Άγγλων από το Σουέζ το 1956 αναδείχθηκε η αξία της Κύπρου. Το 1959 με τις Συνθήκες Ζυρίχης - Λονδίνου τίθεται τέρμα στην Βρετανική κυριαρχία, για να ακολουθήσει ίδρυση ανεξάρτητου Κυπριακού κράτους. Ενός μικρού σε έκταση και πληθυσμό κράτους αλλά μεγάλης γεωπολιτικής αξίας. Η Βρετανία, η Τουρκία και η Ελλάδα θεωρούνται εγγυήτριες δυνάμεις και έχουν δικαίωμα για επέμβαση σε περίπτωση παραβίασης της ανεξαρτησίας, ασφάλειας και εδαφικής ακεραιότητας της Κύπρου. Το δικαίωμα αυτό επικαλέστηκε η Τουρκία το 1974 κατά την εισβολή².

Σε συνέχεια των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου, με τη λήξη της Βρετανικής αποικιοκρατίας στη Κύπρο το 1960, δημιουργήθηκαν οι Βρετανικές στρατιωτικές βάσεις στη Δεκέλεια και το Ακρωτήρι. Επρόκειτο για βάσεις κατασκοπείας των τηλεπικοινωνιών μέσω των οποίων επέβλεπαν την ευρύτερη περιοχή. Οι ζωτικής σημασίας προμήθειες πετρελαίου για

¹ Σακκάς Γιάννης. (2012). *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο αραβικός κόσμος, 1947-1974*. Αθήνα: Πατάκη, σ. 37

² Σακκάς Γιάννης. (2015). *Η Ελλάδα στη Μεσόγειο, 1950-2004, Εξωτερική πολιτική και περιφερειακές συγκρούσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και βοηθήματα www.Kallipos.gr, σ. 64

τη Βρετανική οικονομία γίνονταν μέσω της Ανατολικής Μεσογείου και έπρεπε να συνεχίζουν να πραγματοποιούνται απρόσκοπτα³.

Οι βάσεις εξυπηρετούσαν τα Βρετανικά συμφέροντα, μέσα από αυτές μπορούσαν να ελέγχουν τον ενεργειακό ρολό της Μέσης Ανατολής, τη διακίνηση αγαθών μέσω Σουέζ, την προστασία του κράτους του Ισραήλ. Σκέψεις όπως Ένωση με την Ελλάδα ή πλήρως ανεξάρτητο κράτος ή εγκατάλειψη του νησιού αντιστρατεύονταν των συμφερόντων των Βρετανών. Η εμπλοκή της Τουρκίας στην Κύπρο μεθοδεύτηκε από τη Βρετανία αν και με τη συνθήκη της Λωζάνης είχε χάσει κάθε δικαίωμα διεκδίκησης της Κύπρου. Η οικοδόμηση ενός κράτους κυρίαρχου προσέκρουε στα Τουρκικά συμφέροντα που προσδοκούσαν στη δυνατότητα ελέγχου της Νήσου και τη μετατροπή της σε Τουρκική αποικία.

Το νεοσύστατο Κυπριακό κράτος παρουσίαζε προβλήματα αφού οι κάτοικοι αντιμετώπιζονταν ως μέλη δύο κοινοτήτων και όχι ως ενιαία οντότητα. Οι Τουρκοκύπριοι, που έως τότε ήταν μια μειονότητα, είχαν περισσότερα δικαιώματα σε σχέση με αυτά που τους αντιστοιχούσαν αναλογικά με βάση τον πληθυσμό.

Στην προσπάθειά της η Βρετανία να διατηρήσει το καθεστώς αποικιοκρατίας στην Κύπρο προσπαθεί να φέρει αντιμέτωπες Τουρκία – Ελλάδα με σκοπό την παραμονή της στο Νησί. Προκειμένου να διασφαλίσει τα στρατηγικά της συμφέροντα στην Κύπρο δεν δίστασε να καταστήσει ισότιμο συνομιλητή την Τουρκία με την Ελλάδα. Η Τουρκία είχε στρατηγικό ενδιαφέρον για την Κύπρο και εμφανιζόταν προς τα έξω ως απειλούμενη σε περίπτωση Ένωσης με την Ελλάδα διότι θα ήταν «περικυκλωμένη». Στο Ελληνικό κράτος αρχικά υπήρχε η ιδέα της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα η οποία στην πορεία εγκαταλείφθηκε. Όταν ανακηρύχθηκε η Κύπρος ανεξάρτητη Δημοκρατία, η Ελλάδα έστειλε στρατιωτική δύναμη στην Κύπρο και ο τότε πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής συνέστησε στους Αξιωματικούς να μην εκφράζονται, τουλάχιστον δημόσια, υπέρ της Ένωσης με την Ελλάδα. Υπήρχαν αρκετοί στο στράτευμα που δεν συμφωνούσαν με αυτό και θεωρούσαν ότι η τότε Κυπριακή και Ελληνική ηγεσία είχαν εγκαταλείψει την υπόθεση της Ένωσης⁴.

Η γεωπολιτική θέση της Κύπρου, η οποία φάνηκε ιδιαίτερα στους Αραβοϊσραηλινούς πολέμους, προσέφερε ισχυρούς συμμάχους στη Τουρκία και ένα μειονοτικό θέμα μετατράπηκε σε πρόβλημα κοινοτικής αυτονομίας με αίτημα για ομοσπονδία⁵. Η διχοτόμηση της Νήσου είχε προωθηθεί ως λύση από τους Βρετανούς. Το Βρετανικό σχέδιο ΜακΜίλαν, για επίλυση του Κυπριακού με δημιουργία χωριστών Βουλών, προσέγγιζε τις Τουρκικές θέσεις. Επιδίωξη ήταν

---

³ 1.Χάρτης Βρετανικών βάσεων στην Κύπρο

⁴ Παπαχελάς Αλέξης. (2021). Ένα σκοτεινό δωμάτιο 1967-1974. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 244

⁵ Συρίγος Μ. Άγγελος. (2012). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Αθήνα: Πατάκη, σ. 214

ο διαχωρισμός της Κύπρου σε δύο κοινότητες. Η προσπάθεια κατέληξε σε αδιέξοδο και δημιούργησε ένα κλίμα πόλωσης στο Νησί.

Οι ΗΠΑ μετά την αποτυχία στο Βιετνάμ προσπαθούν να ισχυροποιήσουν τις θέσεις τους στη Μέση Ανατολή. Το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την περιοχή αυξήθηκε μετά την μείωση ισχύος της Βρετανίας. Οι βασικές προτεραιότητές τους ήταν :

- Η διατήρηση της ναυτικής ισχύος στην περιοχή.
- Η ισχυροποίηση του ΝΑΤΟ και η διαφύλαξη της συνοχής της νοτιοανατολικής πτέρυγας.
- Η αποτροπή περαιτέρω διεξόδου της Σοβιετικής Ένωσης στον Αραβικό κόσμο⁶.

Η Σοβιετική διεξόδου στην Ανατολική Μεσόγειο ανησυχούσε ιδιαίτερα τις ΗΠΑ βλέποντας να χάνεται η επιρροή σε Αίγυπτο, Συρία, Λιβύη, Ιράκ. Προωθούσαν τη θέση τους στη Μέση Ανατολή σε βάρος της Σοβιετικής Ένωσης και επιβεβαίωναν την ισχυρή τους εξωτερική πολιτική. Το ενδιαφέρον τους παρέμενε αμείωτο και μετά το τέλος της ψυχροπολεμικής περιόδου λόγω του ορυκτού πλούτου και της στρατηγικής σημασίας της περιοχής. Η εγκατάσταση βάσεων σε στρατηγικούς συμμάχους στην περιοχή ήταν αναγκαία, για την αποφυγή επανεμφάνισης της Σοβιετικής Ένωσης με αξιώσεις μεγάλης δύναμης⁷.

Για τις ΗΠΑ ήταν επιθυμητό ο έλεγχος του Νησιού να περιέλθει σε δυο κράτη μέλη του ΝΑΤΟ και να εκλείψει η διαμάχη μεταξύ συμμάχων στην Νότιο - ανατολική πτέρυγα της Μεσογείου. Η γεωπολιτική θέση της Κύπρου ήταν ιδιαίτερα σημαντική. Προς αυτή την κατεύθυνση στήριζαν τον διαχωρισμό δυο κοινοτήτων στην Κύπρο. Σε συνέχεια της παροχής βοήθειας της Σοβιετικής Ένωσης προς τον Αραβικό κόσμο δόθηκαν διευκολύνσεις από την Αίγυπτο στους Σοβιετικούς, μέσω των οποίων είχαν τη δυνατότητα παρακολούθησης του 6^{ου} στόλου. Δεν έπρεπε όμως να συμβεί το ίδιο και με την Κύπρο που θα μπορούσε να θεωρηθεί «γεωπολιτική προέκταση της Μέσης Ανατολής»⁸.

1.2 Σχέσεις Κυπριακής Δημοκρατίας με διεθνείς δρώντες

Η Κύπρος ήταν ένα σταθερό «αεροπλανοφόρο» με δυνατότητες παροχής βοήθειας στον έλεγχο των μεσανατολικών συγκρούσεων. Τα φιλικά ανοίγματα προς ΕΣΣΔ, κυρίως από το 1964, καθώς και η «αδέσμευτη» πολιτική του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου δεν μπορούσαν να συνάδουν με τα Άγγλο - Αμερικανικά συμφέροντα. Η Κύπρος μέσα από τις δυνατότητες για

⁶ Σακκάς Γιάννης, 2012, σ. 173

⁷ Κεφαλά Βιβή. (2021). *Διεθνής πολιτική στη Μέση Ανατολή και ανεπίλυτες συγκρούσεις*. Αθήνα: Σιδέρης, σ. 98

⁸ Παναγιωτίδης Νίκος. (2015). *1964-1984 Το Κυπριακό στη διεθνή πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήση, σ. 128

ηλεκτρονική εποπτεία στην ευρύτερη Μέση Ανατολή ήταν αναπόσπαστο τμήμα του συστήματος ασφάλειας της Δύσης αν και δεν ήταν κράτος μέλος του ΝΑΤΟ.

Ο πρώτος πρόεδρος της Κύπρου Αρχιεπίσκοπος Μακάριος θεωρούνταν οξυδερκής διπλωμάτης⁹. Δεν ήθελε Νατοϊκές δυνάμεις στο Νησί, διατηρούσε επαφές με το ΑΚΕΛ, επιδίωκε σχέσεις με Σοβιετική Ένωση και Νάσερ και αντιδρούσε θετικά στην έμφαση που έδινε η Μόσχα για αυτοδιάθεση της Κύπρου και στην αντίθεσή της για επιβολή Νατοϊκής λύσης¹⁰. Η Κύπρος εντάχθηκε στο «Κίνημα των Αδεσμεύτων» στην προσπάθεια να μην ταυτιστεί με τους δυο πόλους του ψυχροπολεμικού διεθνούς συστήματος και να έχει δυνατότητα αναζήτησης διπλωματικής βοήθειας από την διεθνή κοινότητα. Κίνηση που ίσως τελικά οδήγησε σε περιπέτειες¹¹.

Το άνοιγμα προς Ρωσία το 1971 προκάλεσε ανησυχία στους Νατοϊκούς κύκλους. Μεταξύ Ελληνικής και Κυπριακής πλευράς υπέβασκε δυσφορία κυρίως όταν ο Αρχιεπίσκοπος αναλάμβανε επικίνδυνες πρωτοβουλίες χωρίς συνεννόηση με την Αθήνα. Οι Ελληνοκύπριοι έβλεπαν ότι στόχος των Τουρκοκυπρίων ήταν η διχοτόμηση. Οι Τουρκοκύπριοι δυσανασχετούσαν με τη στάση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου υπέρ της Ένωσης με την Ελλάδα τα πρώτα χρόνια της προεδρίας του. Κυριαρχούσε αμοιβαία δυσπιστία και καχυποψία μεταξύ των δυο πλευρών.

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος επικράτησε να ονομάζεται στους διαδρόμους του υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ ως «ο Κάστρο της Μεσογείου». Αν και αρχικά υποστήριζε την Ένωση, στην πορεία η προοπτική αυτή τον εύρισκε αντίθετο, καθώς πίστευε ότι αν η Κύπρος γινόταν μέλος του ΝΑΤΟ θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως κέντρο επιχειρήσεων της Δύσης εναντίον των Αράβων, προσκρούοντας στην αδέσμευτη πολιτική που ήθελε να εφαρμόσει. Στις ΗΠΑ υπήρχε ανησυχία για τη σχέση της Κύπρου με την Σοβιετική Ένωση και τον Νάσερ. Σοβιετική ψυχροπολεμική στρατηγική ήταν η διάβρωση της συνοχής του ΝΑΤΟ. Μια ανεξάρτητη Κύπρος υπήρχε κίνδυνος να προσαρτηθεί στη Σοβιετική τροχιά και να απειλήσει τα συμφέροντα των ΗΠΑ. Η ύφεση που ακολούθησε την ψυχροπολεμική περίοδο, μέσω της ελάττωσης του ανταγωνισμού των υπερδυνάμεων¹², στέρησε από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο τη δυνατότητα να παίζει ρόλο στην ισορροπία δυνάμεων.

Τον Δεκέμβριο του 1963, με πρόταση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, που είχε την προτροπή της Βρετανίας, αναθεωρήθηκαν 13 σημεία του Συντάγματος με σκοπό να περιοριστούν τα δικαιώματα αρνησικυρίας της τότε Τουρκοκυπριακής μειονότητας, γεγονός

---

⁹ Kissinger Henry. (2012). *Years of renewal*. London: Simon & Schuster Ltd., σ. 197

¹⁰ Sakkas John, Anastasakis Othon, Lagos Katerina, 2021, σ. 340

¹¹ Κρανιδιώτης Νίκος. (2008). *Ανοχύρωτη Πολιτεία Κύπρος 1960-1974*. Αθήνα: Εστία., σ. 22

¹² Kissinger Henry. (1995). *Διπλωματία*. Αθήνα: Λιβάνης, σ. 824

που οδήγησε σε ρήξη σχέσεων μεταξύ της Ελληνοκυπριακής και της Τουρκοκυπριακής κοινότητας. Υπήρξε επικίνδυνη κλιμάκωση μετά τις τροποποιήσεις στο Σύνταγμα, που αφορούσε στη διανομή των εξουσιών ανάμεσα στις δύο κοινότητες. Τέθηκε θέμα διαχωρισμού δύο κοινοτήτων με ομοσπονδιακό σύστημα διακυβέρνησης. Η Τουρκία απείλησε πρώτη φορά να εισβάλει στο Νησί.

Ο πρώην υπουργός Εξωτερικών της Αμερικής Άτσεσον πίστευε ότι η λύση των προβλημάτων ήταν η Διπλή Ένωση και η κατάργηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στις σχετικές συνομιλίες που πραγματοποιήθηκαν με την Ελληνική κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου απορρίφθηκαν τα σχέδια, τα οποία είχε εκπονήσει, αφού οδηγούσαν στην διχοτόμηση ή την ομοσπονδία¹³. Απέρριπτε το πρώτο ενδεχόμενο διότι θεωρούσε ότι το Ελληνικό τμήμα θα γινόταν μια άλλη «Κούβα» ενώ το δεύτερο φοβόταν ότι θα οδηγούσε σε εμφύλιο¹⁴. Η Ελληνική πλευρά θεωρούσε ότι έπρεπε να υποστηρίξει με θάρρος τις απόψεις της σχετικά με την αυτοδιάθεση της Κύπρου, να αντιμετωπίζεται ως σύμμαχος και όχι ως εντολοδόχος αν και ο τότε πρωθυπουργός κατηγορήθηκε ότι έδρασε έτσι για να ενισχύσει την πολιτική του εικόνα¹⁵.

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος επίσης δεν αποδέχτηκε τα διχοτομικά σχέδια, έτσι εγκαταλείφθηκαν. Πίστευε ότι η Κύπρος έπρεπε να παραμείνει ανεξάρτητο και ενιαίο κράτος¹⁶. Κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1964 η αντίθεση της Σοβιετικής Ένωσης στους Τουρκοκύπριους σχεδιασμούς αποδείχθηκε σημαντικός παράγοντας αποτροπής. Από την άλλη πλευρά οι ΗΠΑ παράβλεπαν την αντίθετη με κάθε σενάριο διχοτόμησης στάση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, επειδή ο ίδιος έχαιρε ευρύτατη λαϊκή υποστήριξη και λειτουργούσε ως σταθεροποιητικός παράγοντας στο νησί¹⁷.

1.3 Σχέσεις Στρατιωτικού καθεστώτος Αθηνών με διεθνείς δρώντες

Στην Αθήνα την 21η Απριλίου 1967 υπήρξε ανατροπή της δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης και την εξουσία ανέλαβε στρατιωτικό καθεστώς το οποίο αντιμετωπιζόταν με επιφύλαξη από το διεθνές σύστημα. Οι ΗΠΑ είχαν αποκαλέσει το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου «βιασμό της Ελληνικής Δημοκρατίας». Αυτός ήταν ο τίτλος του τηλεγραφήματος που έστειλε στην Ουάσιγκτον ο Αμερικανός πρέσβης στην Ελλάδα τα ξημερώματα της 21ης Απριλίου. Οι Συνταγματάρχες από την πλευρά τους πίστευαν ότι έσωζαν την Ελλάδα από τον

---

¹³ 3.Χάρτες διχοτομικών σχεδίων Άτσεσον

¹⁴ Brands, H. W. (1987). *America Enters the Cyprus Tangle, 1964*. σσ. 356-357

¹⁵ Σακκάς Γιάννης, 2015. σ. 68

¹⁶ Mayes Stanley. (1982). *Makarios: A Biography*, σ. 176

¹⁷ Nicolet Claude. (2009). *United States Policy Towards Cyprus, 1954 1974*. Leipzig: Harrassowitz, σ.σ.404-411

κομμουνισμό για λογαριασμό του NATO και περίμεναν πως οι Αμερικανοί θα τους στήριζαν¹⁸. Η Ελλάδα την περίοδο της χούντας ήταν διεθνώς απομονωμένη. Στο εσωτερικό υπήρχε δυσαρέσκεια η οποία έφθανε μέχρι και σε τμήμα των Ενόπλων Δυνάμεων, σε σημαντικό αριθμό νεότερων Αξιωματικών λόγω της υπερβολικής συγκέντρωσης εξουσίας στον Γ. Παπαδόπουλο.

Ο Tom Pappas Ελληνοαμερικανός, που είχε βοηθήσει στην εκλογική εκστρατεία του Προέδρου Νίξον, είχε αναλάβει ως αποστολή της CIA την αποκατάσταση των σχέσεων χούντας – ΗΠΑ και συνετέλεσε στην εξομάλυνση των σχέσεων. Ο τότε Βασιλιάς Κωνσταντίνος, αν και προσπάθησε να ανατρέψει το καθεστώς στις 13-12-1967, βλέποντας την αλλαγή στάσης της Αμερικής, επαναπροσδιόρισε τη στάση του, δηλώνοντας στον Αμερικανό υφυπουργό Εξωτερικών Ρότζερ Ντέιβις ότι είχε αλλάξει γνώμη σχετικά με το στρατιωτικό καθεστώς. Ο αντιπρόεδρος Παττακός σε ένδειξη φιλίας στον Νίξον δήλωνε τη φιλική στάση προς τις ΗΠΑ και την προσήλωσή του στην καταπολέμηση του κομμουνισμού.

Οι ΗΠΑ ετοιμάζονταν να διακόψουν το εμπάργκο που είχαν επιβάλει χωρίς ανακοινώσεις και δημόσιες τοποθετήσεις υπέρ της Ελληνικής κυβέρνησης μετά την κρίση στην Ιορδανία και την αποδοχή από το δικτατορικό καθεστώς του αιτήματος για διέλευση και ανεφοδιασμό των Αμερικανικών αεροσκαφών¹⁹. Το 1970 αποφάσισαν να αρχίσουν πάλι την αποστολή στρατιωτικής βοήθειας προς την Ελλάδα. Υπήρχαν βέβαια και γερουσιαστές στο Κογκρέσο που επέμεναν στη λήψη μέτρων εναντίον της χούντας. Ακολούθησε σύσφιξη των σχέσεων ΗΠΑ - καθεστώς κατά την επίσκεψη του Ελληνοαμερικανού αντιπροέδρου των ΗΠΑ Άγκνιου τον οποίο ο δικτάτορας υποδέχθηκε θερμά στον τόπο καταγωγής του.

Η κάλυψη της κενής θέσης στη πρεσβεία των ΗΠΑ στην Αθήνα από τον πρέσβη Χ. Τάσκα ήταν μια κίνηση στήριξης προς τη χούντα. Παρότι, ο Παπαδόπουλος δεν είχε υλοποιήσει τις παραιτήσεις των ΗΠΑ για εκδημοκρατισμό, ο Χ. Τάσκα έφθανε στην Αθήνα με το μήνυμα για σύσφιξη σχέσεων, κυρίως λόγω των Αμερικανικών βάσεων. Ένα φιλοδυτικό αυταρχικό καθεστώς εκείνη την εποχή ήταν προτιμότερο για την Ουάσιγκτον από μια αβέβαιη, ασταθή κοινοβουλευτική Δημοκρατία στην Αθήνα. Η συνάντηση Χ. Τάσκα - Παπαδόπουλου ήταν εγκάρδια. Παράλληλα μέσα στο στράτευμα υπήρχε μια μερίδα η οποία αντιτασσόταν στον εκδημοκρατισμό της χώρας και ένθερμος υποστηρικτής αυτής της τάσης ήταν ο Δ. Ιωαννίδης ο οποίος είχε επαφές με ανθρώπους της CIA, τον Πίτερ Κορομηλά και τον Γκαστ Αβρακότο.

Ο Χ. Τάσκα διατηρούσε απευθείας επικοινωνία με τον Χ. Κίσινγκερ ο οποίος από την πλευρά του δεν ήταν διατεθειμένος να δυσκολέψει τη χούντα. Αν και υπήρχε αρχικά μια ψυχρότητα, τον Φεβρουάριο του 1968 οι επικεφαλείς του καθεστώτος γευμάτισαν σε

¹⁸ Παπαγελάς Αλέξης, 2021, σ. 53

¹⁹ Clogg Richard. (2002). *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-2000*. Αθήνα: Κάτοπτρο, σσ. 204-205

Αμερικανικό αεροπλανοφόρο στο Φάληρο όπου και ξεκίνησε η αναγνώριση του καθεστώτος από την Αμερική.

Τη χρονιά που στην Ελλάδα επικράτησε στρατιωτικό καθεστώς ξέσπασε νέα Αραβοϊσραηλινή κρίση στο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής η οποία επηρέασε το θέμα της Κύπρου. Ένα κρίσιμο θέμα που προέκυψε ήταν ο ελλιμενισμός του βου Στόλου. Το 1972 μεταξύ Πενταγώνου και State Department υπήρξε συζήτηση για ελλιμενισμό ενός αεροπλανοφόρου στην Ελλάδα με στόχο την αύξηση των βάσεων στην Ανατολική Μεσόγειο. Τον Ιανουάριο 1973 η Ουάσιγκτον προσπάθησε για τη σύναψη Ελληνοαμερικανικής Συμφωνίας ελλιμενισμού των πλοίων. Το θέμα επρόκειτο να λυθεί το 1973, μετακινήθηκε το 1974 αλλά λόγω των γεγονότων που μεσολάβησαν, κρίση στην Κύπρο και πτώση της χούντας, η σχετική συμφωνία δεν υλοποιήθηκε²⁰.

1.4 Σχέσεις Αθήνας -Λευκωσίας

Την ίδια εποχή η Ελληνική πλευρά προσέβλεπε στην ένταξη της Κύπρου στο ΝΑΤΟ. Υπήρχε δυσφορία για τολμηρές πρωτοβουλίες του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου για θέματα όξυνσης σχέσεων με Τουρκοκυπρίους καθώς και προσέγγισης με Σοβιετική Ένωση. Η προμήθεια Ρωσικών οπλικών συστημάτων και Τσεχοσλοβάκικων όπλων είχε δημιουργήσει τριβές μεταξύ Αθήνας – Λευκωσίας. Υπήρχαν αρκετές διαφωνίες σε θέματα τακτικής με τον Πρόεδρο της Κύπρου. Το στρατιωτικό καθεστώς της Αθήνας επιθυμούσε την Ένωση και τον υπονόμει χωρίς να φθάνει στο σημείο να επιδιώκει τη βίαιη απομάκρυνσή του αν και υπήρχαν υπερεθνικιστές στους κόλπους των Ενόπλων Δυνάμεων που επεξεργάζονταν ανάλογα σχέδια. Υπήρξε μια περίοδος σύγχυσης στην εξωτερική πολιτική με διαφορετικούς στόχους μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας.

Η δικτατορία επεδίωξε μια γρήγορη ουτοπική προσπάθεια στην εξωτερική πολιτική, για Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και ταυτόχρονη παραχώρηση περιορισμένης εδαφικής ζώνης της Νήσου στην Τουρκία, πολιτική μη πραγματοποιήσιμη αφενός λόγω Τουρκικής αντίδρασης αλλά κυρίως λόγω γεωπολιτικών συμφερόντων. Για την επίλυση του Κυπριακού πραγματοποιήθηκαν οι συνομιλίες του Έβρου μεταξύ του τότε Έλληνα πρωθυπουργού Κ. Κόλλια και του Τούρκου ομολόγου του Σ. Ντεμιρέλ χωρίς τη συγκατάθεση του Αρχιεπισκόπου, όμως το χάσμα διευρύνθηκε. Ο Γ. Παπαδόπουλος θεωρούσε ότι η λύση του Κυπριακού θα αύξανε το κύρος του στο εσωτερικό και θα έβγαζε τη χώρα από τη διεθνή απομόνωση²¹. Η επιμονή της Ελληνικής πλευράς για Ένωση ήταν αιτία της αποτυχίας των

²⁰ Παπαγελάς Αλέξης. (2021). *Ένα σκοτεινό δωμάτιο 1967-1974*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ.σ. 100,191

²¹ Κουφουδάκης Βαγγέλης. (2008). *Κύπρος: Ένα σύγχρονο πρόβλημα σε ιστορική προοπτική*. Αθήνα: Πατάκης, σ. 233

συνομιλιών. Η αντιμετώπιση του Κυπριακού προβλήματος ως καθαρά Ελληνοτουρκική διαφορά συνέβαλε σε αυτήν²².

Αποφασίστηκε η ενδυνάμωση της Κύπρου σε έμψυχο και άψυχο υλικό και ακολούθησε μετάβαση του Γ. Γρίβα στη Νήσο. Ο Ελληνοκύπριος Αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού είχε οργανώσει στρατιωτικά την ΕΟΚΑ στον αγώνα ενάντια στην Βρετανική αποικιοκρατία και θωράκισε την άμυνα της Νήσου. Πήρε μέρος το 1967 στα επεισόδια κατά την διάρκεια των οποίων οι Τουρκοκύπριοι άνοιξαν πυρ εναντίον περιπόλου στο Τουρκοκυπριακό χωριό Κοφίνου, που βρίσκεται στον κεντρικό δρόμο Λεμεσού – Λευκωσίας. Η Κυπριακή Εθνοφρουρά υπό τον Γ. Γρίβα εισέβαλε στο χωριό με βαρύ οπλισμό, εξουδετέρωσε τους Τούρκους και επικράτησε. Η κίνηση του αυτή προκάλεσε όμως αντιδράσεις και η Αθήνα δέχθηκε πιέσεις για απόσυρση των στρατιωτικών δυνάμεων από την Κύπρο. Επρόκειτο για μια επιζήμια ενέργεια όπως φάνηκε από την εξέλιξη των γεγονότων.

Οι Τούρκοι απαίτησαν την απομάκρυνση του Γ. Γρίβα, αποζημιώσεις και Τουρκοκυπριακή αυτοδιοίκηση. Ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών με σχετικό τηλεγράφημα προς τις ΗΠΑ ζητούσε να δοθεί συγκατάθεση για εισβολή στην Κύπρο.²³ Αρκετοί χαρακτηρίζουν τα επεισόδια προβοκάτσια που στήθηκε από την Τουρκία ώστε να εκτεθεί η Ελληνοκυπριακή πλευρά και να απογυμνωθεί στρατιωτικά η Κύπρος. Η απόσυρση της Μεραρχίας αποδυνάμωσε την άμυνα της Κύπρου και μεταβλήθηκε η ισορροπία δυνάμεων, έδωσε δε την ευκαιρία στην Τουρκία να πραγματοποιήσει τα σχέδιά της ανενόχλητη αργότερα²⁴. Η Ελλαδική Μεραρχία απομακρύνθηκε όταν οι λοιπές δυνάμεις υπερέβησαν το ρολό τους. Σε μια περίοδο που απαιτούσε περισσότερη διπλωματία και λιγότερες στρατιωτικές δράσεις²⁵. Η απομάκρυνση της Ελληνικής δύναμης ήταν μεγάλο πλήγμα στην αξιοπιστία του καθεστώτος και προσωπικά του Γ. Παπαδόπουλου. Ο ίδιος ο Γ. Γρίβας τέθηκε σε κατ' οίκον περιορισμό. Όλα αυτά συνέβαιναν εν μέσω Τουρκικών απειλών και διεκδικήσεων σε μια ανοχύρωτη Κύπρο.

Το 1971 ο Γ. Γρίβας ξεκίνησε νέο αγώνα δημιουργώντας την οργάνωση ΕΟΚΑ Β' με στόχο την Ένωση με την Ελλάδα. Στο πλαίσιο της προσπάθειας άσκησης πίεσης η χούντα δεν εμπόδισε την κάθοδο του στην Κύπρο για να λειτουργήσει ως αντίβαρο στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο ο οποίος πλέον ήταν αντίθετος με την Ένωση. Οι Ελληνοκυπριακές συγκρούσεις συνεχίζονταν, δεν είναι ξεκάθαρο όμως αν συνέβαινε αυτό επειδή ο Γ. Παπαδόπουλος δεν

---

²² Κρανιδιώτης Νίκος, 2008, σ. 443

²³ Παναγιωτίδης Νίκος, 2015, σ. 123

²⁴ Göktepe, C. (2005). *The Cyprus Crisis of 1967 and Its Effects on Turkey's Foreign Relations*. Middle Eastern Studies. σσπ. 437-441

²⁵ Mallinson William. (2010). *Cyprus, Diplomatic History and the Clash of Theory in International Relations*. London-New York: I.B.Tauris. σ. 189

κατάφερε να τις ελέγξει ή ανεχόταν τη δράση της ΕΟΚΑ Β' για να πεισθεί ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος σε συμβιβασμό.

Η Τουρκία δεν θα δεχόταν την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα χωρίς σοβαρά ανταλλάγματα και οι Μεγάλες Δυνάμεις για εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους δεν θα ανάγκαζαν την Τουρκία να υποχωρήσει στο Κυπριακό. Πρόθεσή τους ήταν η διχοτόμηση και όχι η Ένωση. Η δεύτερη φάση δράσης της οργάνωσης ΕΟΚΑ Β' ήταν μια ελληνοκυπριακή εσωτερική σύγκρουση. Οι ακραίες εθνικιστικές απόψεις, η εσωτερική διαμάχη μεταξύ Κυπριακής κυβέρνησης και ΕΟΚΑ Β' τροφοδοτούσε τις αξιώσεις της Τουρκικής πλευράς για διχοτόμηση αλλά και ισχυρή στρατιωτική παρουσία στην Κύπρο. Υπήρχε μερίδα στρατιωτικών που επεδίωκε την Ένωση και τον περιορισμό της δύναμης του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου^{26 27}.

Στο πλαίσιο της προσπάθειας εξεύρεσης λύσης για το Κυπριακό συναντήθηκαν στη Λισσαβόνα την 1η Ιουνίου 1971 ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Οσμάν Ολτζάι και ο Έλληνας υφυπουργός Εξωτερικών Ξανθόπουλος Παλαμάς. Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της συνόδου του ΝΑΤΟ. Συζητήθηκαν εδαφικός διαμοιρασμός στην Κύπρο και παραχώρηση μεγάλης βάσης στην Τουρκία χωρίς μετακινήσεις πληθυσμών, βελτίωση των σχέσεων και εγγύηση της ασφάλειας. Οι προτάσεις του ηγέτη των Τουρκοκυπρίων Ντενκτάς στη σύνοδο της Λισσαβόνας ήταν τότε αποδεκτές από την Ελληνική πλευρά όπως και η ομοσπονδιακή λύση. Δεν είναι γνωστή η ύπαρξη συμφωνίας για ενέργειες της Τουρκίας στην περίπτωση απόρριψης των παραπάνω σχεδίων από την Κυπριακή Δημοκρατία²⁸.

Στην διάρκεια της Αραβοϊσραηλινής σύγκρουσης το δικτατορικό καθεστώς παρά τις διακηρύξεις περί αυστηρής ουδετερότητας επέτρεψε τη χρησιμοποίηση της Σούδας από τον 6ο Στόλο και τη χρήση του αεροδρομίου του Ελληνικού από αεροπλάνα παρακολούθησης, ανεφοδιασμού, τηλεπικοινωνιών και του αεροδρομίου της Ρόδου για την προσγείωση των Ισραηλινών ελικοπτέρων. Τα κατασκοπευτικά ραντάρ του Όρος Τρόδος και οι δυο τεράστιες κατασκοπευτικές βάσεις ήταν απαραίτητες εγκαταστάσεις για την Δυτική στρατηγική στη Μέση Ανατολή αναδεικνύοντας για άλλη μια φορά το γεωστρατηγικό ρόλο της Κύπρου²⁹.

---

²⁶ Ριζάς Σωτήρης. (2004). *Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η δικτατορία των συνταγματαρχών και το Κυπριακό ζήτημα 1967-1974*. Αθήνα: Πατάκη. σσ. 112, 246

²⁷ Ιστορία της Κύπρου,

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85#%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82_1964-1974, Πρόσβαση 20/9/2021

²⁸ Stern Lawrence . (1977). *The wrong horse*. New York: Times Books., σ. 115

²⁹ Παναγιωτίδης Νίκος, 2015, σ. 141

Στην Ελλάδα το δικτατορικό καθεστώς άρχισε να κλονίζεται. Η ανταρσία του Α/Τ «ΒΕΛΟΣ» δημιούργησε πρόσθετα προβλήματα και αποκάλυψε τη δύσκολη θέση του καθεστώτος. Αν και απέτυχε, για πρώτη φορά υπήρξε δυναμική αντίδραση από στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων. Ο Γ. Παπαδόπουλος με το δημοψήφισμα του 1973 για το μέλλον της μοναρχίας στην Ελλάδα θεωρήθηκε ότι προσπάθησε να διαιωνίσει την προσωπική του εξουσία με κοινοβουλευτικό μανδύα. Η αναξιοπιστία του δικτατορικού καθεστώτος έγινε θέμα συζήτησης στις ΗΠΑ. Ο Tom Pappas εισηγήθηκε επίσκεψη στις ΗΠΑ του Παπαδοπούλου με στόχο τη δέσμευση του για εκδημοκρατισμό της πολιτικής διακυβέρνησης.

2. Ο πόλεμος του Γιομ Κιούρ στη Μέση Ανατολή και το πραξικόπημα Δ. Ιωαννίδη

2.1 Δ' Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος

Στις 6 Οκτώβριου 1973 ξεσπά ο Δ' Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος που συνήθως ονομάζεται πόλεμος Γιομ Κιούρ, όπως λέγεται η Ισραηλινή εορτή του Εξιλασμού,³⁰ ο οποίος έδωσε την ευκαιρία στην Ουάσιγκτον να διαδραματίσει μεσολαβητικό ρόλο μεταξύ Ισραήλ-Αιγύπτου. Επιδίωξη των ΗΠΑ ήταν να δοθεί λύση στα προβλήματα Μέσης Ανατολής καθώς και του Κυπριακού. Αρκετοί υποστηρίζουν ότι η πρωταρχικής σημασίας για την Ουάσιγκτον ασφάλεια και άμυνα του Ισραήλ υπήρξε καταλύτης για το Κυπριακό ζήτημα το οποίο δεν θεωρούν μόνο θέμα Ελληνοτουρκικής σύγκρουσης³¹. Τον Ιανουάριο 1973 η Ουάσιγκτον προσπάθησε για τη σύναψη Ελληνοαμερικανικής συμφωνίας ελλιμενισμού των πλοίων. Η τότε κυβέρνηση αφενός επιβεβαίωσε την πίστη στο ΝΑΤΟ, παράλληλα δημιούργησε δεσμούς με Αραβικές χώρες (Συρία, Λίβανο) στην προσπάθεια ανάδειξης εναλλακτικών πολιτικών της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος έδωσε συγκατάθεση για χρήση της βάσης της Δεκέλειας από Αμερικανούς πεζοναύτες, σε μια εποχή που φημολογείτο η αποχώρηση των Βρετανών από τη Δεκέλεια για οικονομικούς λόγους. Ήταν απογοητευμένος από την ΕΣΣΔ. Είχε επηρεασθεί από το γεγονός ότι οι Σοβιετικοί δεν είχαν στραφεί υπέρ των Αράβων στη διάρκεια της Αραβοϊσραηλινής σύγκρουσης³².

---

³⁰ Πόλεμος του Γιομ Κιούρ , https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%93%CE%B9%CE%BF%CE%BC_%CE%9A%CE%B9%CF%80%CE%BF%CF%8D%CF%81, Πρόσβαση 20/9/2021

³¹ Fouskas V. (2005). *Uncomfortable Questions: Cyprus, October 1973–August 1974*. σ. 55

³² Παπαγελάς Αλέξης, 2021, σ. 130

Ακολούθησε παγκόσμια πετρελαϊκή κρίση (τετραπλασιασμός τιμών πετρελαίου), εμπάργκο ΟΠΕΚ στη Δύση, λόγω του πολέμου Γιομ Κιπούρ και υποστήριξη της Αμερικής στο Ισραήλ. Οι χώρες άρχισαν να αναζητούν εγχώριες ενεργειακές πηγές. Οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ζητήσει από το καθεστώς Γ. Παπαδόπουλου την άδεια να χρησιμοποιηθεί το στρατιωτικό αεροδρόμιο της Ελευσίνας για τον ανεφοδιασμό του Ισραήλ. «Δέχτηκαν ευγενική άρνηση, διότι οι παραπάνω χρήσεις δεν ήταν συμβατές με τους σκοπούς του ΝΑΤΟ».

Στις 8/10/1973 σχηματίζεται βραχύβια κυβέρνηση Σπ. Μαρκεζίνη και προκηρύσσονται εκλογές για τις 25/12/1973. Ο δικτάτορας Γ. Παπαδόπουλος ανέθεσε στον πολιτικό Σπ. Μαρκεζίνη τη σύσταση κυβέρνησης. Οι περισσότεροι από τους παλιούς συνεργάτες του Γ. Παπαδόπουλου δεν συμφωνούσαν πλέον με την πολιτική του. Ήταν αντίθετοι με την πολιτικοποίηση του καθεστώτος. Είχε δε χάσει την Αμερικανική στήριξη λόγω της άρνησης χρήσης Αμερικανικών βάσεων για ανεφοδιασμό στον πόλεμο Γιομ Κιπούρ.

Η Ελληνική φιλοαραβική πολιτική απέβλεπε στην κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της χώρας, στις καλές σχέσεις για προστασία των Ελληνικών κοινοτήτων σε Αραβικές χώρες και στη στήριξη των Αράβων στο Κυπριακό. Στη διάρκεια της κρίσης η Ελλάδα διατήρησε ουδετερότητα. Επέτρεψε τη χρήση βάσεων μόνο στο πλαίσιο συμφωνιών μεταξύ ΗΠΑ - Ελλάδας. Αντίθετα, η Τουρκία επέτρεψε τη λειτουργία των Αμερικανικών βάσεων ακόμη και αυτών που χρησιμοποιούνταν για υποκλοπή πληροφοριών των Σοβιετικών δραστηριοτήτων. Την εποχή αυτή η Τουρκία αντιμετώπιζε τεράστια κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά προβλήματα. Ήθελε να αποσπάσει την προσοχή του λαού από αυτά και είχε αναγάγει το θέμα της Κύπρου σε φλέγον, θέτοντας θέμα ομοσπονδοποίησης της Νήσου.

Οι Βρετανοί δεν επέτρεψαν τη χρήση των βάσεων τους, αν και υπήρχε συνεργασία με την Ουάσιγκτον σε θέματα άμυνας και κατασκοπείας εξαιτίας του φόβου αντιποίνων από τους Άραβες³³. Η τεράστια γεωπολιτική σημασία της Κύπρου, για τον έλεγχο της Ανατολικής Μεσογείου, ήταν πλέον ορατή και ο έλεγχος ενός σημαντικού τμήματος της Κύπρου θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως «αεροπλανοφόρο» σε μελλοντικό πόλεμο της Μέσης Ανατολής.

Παρά την επίσημη άρνηση από την τότε Ελληνική κυβέρνηση για παροχή διευκολύνσεων, ο κόλπος της Σούδας διατέθηκε για τον ανεφοδιασμό του βου Στόλου. Επίσης, χρησιμοποιήθηκε η αεροπορική βάση στο Ηράκλειο και ο σταθμός Ναυτικών επικοινωνιών στη Νέα Μάκρη. Ο τότε Αρχηγός Ναυτικού Π. Αραπάκης επέτρεψε τη χρήση της βάσης της Σούδας χωρίς περιορισμούς, αν και επίσημα το καθεστώς το είχε απαγορεύσει «για λόγους εντυπώσεων» σύμφωνα με τον ίδιο, με το σκεπτικό ότι «το τεράστιο Αμερικανικό οπλοστάσιο

---

³³ Σακκάς Γιάννης, 2012, σ. 178

που ήταν αποθηκευμένο στη Σούδα βρισκόταν στα χέρια του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού». Μάλιστα στο βιβλίο του «Σύγχρονη Πολιτική Ιστορία της Συγχρόνου Ελλάδος» του Σπ. Μαρκεζίνη εκφράζεται απορία σχετικά με ευχαριστήριο μήνυμα προερχόμενο από τον Διοικητή των Αμερικανικών δυνάμεων. Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου «Το τέλος της σιωπής» του ίδιου του Π. Αραπάκη διασαφηνίζεται ότι το ευχαριστήριο μήνυμα αφορούσε στη παροχή διευκολύνσεων. Η ανάγκη για εκτεταμένη χρήση των βάσεων στην Ελλάδα ερχόταν σε αντίθεση με τη διακηρυγμένη πολιτική ουδετερότητας και έφερνε την τότε κυβέρνηση σε δύσκολη θέση έναντι των Αράβων.

2.2 Σ.Α.Κ. (Σχέδιο Άμυνας της Κύπρου) Αφροδίτη 73

Η τότε Ελληνική κυβέρνηση υπό τη σκιά της Τουρκικής απειλής είχε σχεδιάσει τις απαιτούμενες κινήσεις που θα έπρεπε να γίνουν ώστε να αποκρουστούν οι Τουρκικές δυνάμεις σε ενδεχόμενη απόβαση. Στις 22/10/1973 από το Αρχηγείο Ενόπλων Δυνάμεων συντάχθηκε το Σχέδιο Άμυνας της Κύπρου «Αφροδίτη 73» η εφαρμογή του οποίου θα πραγματοποιούνταν στην περίπτωση επιθέσεως της Τουρκίας στην Κύπρο.

Προέβλεπε την αποστολή μιας Μοίρας 18 αεροσκαφών στην Κύπρο, ενός υποβρυχίου και δυο τορπιλακάτων για προσβολή του Τουρκικού αποβατικού στόλου. Παράλληλα, η ΕΛ.ΔΥ.Κ. θα παρέμενε ως εφεδρεία ενώ οι Πυροβολαρχίες κατά μήκος των ακτών (Σχέδιο Βέλος) θα μπορούσαν να πλήξουν αποβατικά σκάφη³⁴.

2.3 Εξέγερση του Πολυτεχνείου και κρίση του καθεστώτος

Ο Γ. Παπαδόπουλος καθυστέρησε να εφαρμόσει το Σύνταγμα του 1968 με το οποίο αποδυνάμωνε την εξουσία του Βασιλιά και ενίσχυε τη στρατιωτική εξουσία. Στην Ελλάδα επικρατούσε κλίμα αγανάκτησης ενάντια στο δικτατορικό καθεστώς που είχε να αντιμετωπίσει τη φοιτητική αναταραχή, τις αντιδράσεις προς την οικονομική πολιτική. Παρατηρούνταν ελλείψεις βασικών ειδών. Η αντίδραση εκφράστηκε με την εξέγερση του του Πολυτεχνείου την οποία προσπάθησε να καταπνίξει επαναφέροντας το στρατιωτικό νόμο, εξέλιξη που σηματοδοτούσε την αποτυχία του καθεστώτος.

Παράλληλα, στο εσωτερικό των Ενόπλων Δυνάμεων κατώτεροι Αξιωματικοί διαμαρτύρονταν για το ενδεχόμενο επιστροφής παλαιών πολιτικών στη εξουσία. Ήταν αντίθετοι στην πολιτικοποίηση του στρατιωτικού καθεστώτος. Ο Δ. Ιωαννίδης αποκτούσε

---

³⁴ Χατζηδάκης Μάνος. (1988). *Ανοίγουμε τον Φάκελο της Κύπρου 1950-1974*. Αθήνα: Πελασγός, σ. 182

προβάδισμα στην προτίμησή τους. Από το καλοκαίρι του 1968 είχε ξεκινήσει αντίθεση σχετικά με το δημοψήφισμα που είχε διεξαχθεί για το Σύνταγμα. Υπήρχαν δύο τάσεις, των πραγματιστών που υποστήριζαν τις διακοινοτικές συνομιλίες στην Κύπρο και των υπερεθνικιστών που επιδίωκαν την απομάκρυνση του Μακαρίου ακόμη και υπό τον κίνδυνο σύγκρουσης με την Τουρκία³⁵. Ο Δ. Ιωαννίδης επέκρινε τη διακυβέρνηση Γ. Παπαδόπουλου για διαφθορά και οικογενειοκρατία. Θεωρούσε ότι πρόδωσαν τα ιδανικά του πραξικοπήματος του 1967 εκτέλεσε πραξικόπημα, απομάκρυνε τον Γ. Παπαδόπουλο, διόρισε πολιτική κυβέρνηση την οποία έλεγχε. Ο ίδιος εξακολούθησε να έχει τη θέση του Διοικητή της Στρατιωτικής Αστυνομίας ΕΣΑ.

3.Το καθεστώς Δ. Ιωαννίδη, η Τουρκία και το Κυπριακό

3.1 Πραξικόπημα Δ. Ιωαννίδη

Στις 25 Νοεμβρίου 1973 ο Δ. Ιωαννίδης ανατρέπει την κυβέρνηση Σπ. Μαρκεζίνη και ως επικεφαλής πολλών Αξιωματικών ανέρχεται στην εξουσία, ενώ ο Γ. Παπαδόπουλος και ο Σπ. Μαρκεζίνης τίθενται σε κατ' οίκον περιορισμό³⁶. Ο Γ. Παπαδόπουλος υποστήριζε ότι η Ουάσιγκτον στράφηκε προς τον Δ. Ιωαννίδη επειδή συνεργαζόταν με τις μυστικές υπηρεσίες. Ο Σπ. Μαρκεζίνης θεωρούσε ότι η ανατροπή του ήταν αποτέλεσμα παρέμβασης και δυσaréσκειας των ΗΠΑ εξαιτίας της μη παροχής διευκολύνσεων στον πόλεμο του Γιομ Κιπούρ³⁷.

Από το 1972 υπήρξε αποστασιοποίηση των ΗΠΑ από το καθεστώς Γ. Παπαδόπουλου. Σημεία τριβής ήταν η μη επάνοδος σε αντιπροσωπευτικό κοινοβουλευτικό σύστημα, η μη άσκηση αποτελεσματικής πίεσης προς τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο για επιβολή «διπλής ένωσης» και ο διορισμός του Μαρκεζίνη στην Πρωθυπουργία που ήταν αντίθετος στον ελλιμενισμό του Αμερικανικού Στόλου. Από την πλευρά της η CIA διέψευσε οποιαδήποτε ανάμειξη. Πιθανόν η ανατροπή να ήταν αποτέλεσμα της συσσωρευμένης δυσaréσκειας σε μερίδα Αξιωματικών, οι οποίοι ήταν αντίθετοι στην πρόθεση του Γ. Παπαδόπουλου για πολιτικοποίηση του στρατιωτικού καθεστώτος και επάνοδο στον κοινοβουλευτισμό, ιδιαίτερα μετά το δημοψήφισμα του 1973 για το νέο Σύνταγμα.

Στη χώρα λειτουργούσαν δύο παράλληλοι μηχανισμοί, ο επίσημος κρατικός με πρωθυπουργό τον Αδ. Ανδρουτσόπουλο, Πρόεδρο Δημοκρατίας τον Φ. Γκιζίκη και το

---

³⁵ Sakkas John, Anastasakis Othon, Lagos Katerina. (2021). *The greek military regime and the Cyprus question* (Chapter 12). Στο *Greek military dictatorship*. Berghahn Books, σ. 338

³⁶ Klimke, M., & Scharloth, J. (2008). *1968 in Europe: A History of Protest and Activism, 1956-1977*. London: Palgrave Macmillan, σ. 105

³⁷ Παπαγελάς Αλέξης, 2021, σ.σ. 160,313

επιτελείο του «αόρατου δικτάτορα». Γενικά σε καίριες θέσεις είχαν τοποθετηθεί άνθρωποι αδύναμοι να διαχειριστούν κρίσεις. Η Ελλάδα βρέθηκε απομονωμένη διεθνώς. Στην Τουρκία επικρατούσε οικονομικό χάος. Η πετρελαϊκή κρίση είχε δυσκολέψει την κατάσταση. Ο Δ. Ιωαννίδης είχε στόχο η πολιτική ζωή να ελέγχεται από το στρατό, να προκηρυχθούν σε βάθος χρόνου εκλογές, συγκεκριμένα το 1978, καθώς και την ανατροπή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Το πραξικόπημα απομάκρυνε την επιστροφή σε αντιπροσωπευτική διακυβέρνηση. Παράλληλα, ακολουθούσε τήρηση ουδετερότητας προς τους Άραβες για εξασφάλιση ροών πετρελαίου για τη χώρα. Χαρακτηριστικό του ήταν ένας άγονος, υπέρμετρος, επιζήμιος «εθνικισμός» τον οποίον εκμεταλλεύτηκαν οι μυστικές υπηρεσίες με τις οποίες τηρούσε συνεχώς επαφή³⁸. Μίλαγε για μια Μεγάλη Ελλάδα που θα προσαρτούσε Αλβανία, Ανατολική Ρωμυλία και Κύπρο. Υποστήριζε ένθερμα την Ένωση Κύπρου – Ελλάδας ενώ για τους υπολοίπους είχε εγκαταλειφθεί η ιδέα αυτή από το 1968. Πίστευε ότι θα δικαιωθεί από τα γεγονότα³⁹.

Η Ουάσιγκτον παρακολουθούσε απλά τις εξελίξεις χωρίς πρόθεση για παρεμβάσεις. Οι φήμες σχετικά με το ρόλο μυστικών υπηρεσιών πίσω από το πραξικόπημα Δ. Ιωαννίδη οργιάζαν. Στόχος του Ιωαννίδη ήταν η ενίσχυση της Εθνικής Φρουράς της Κύπρου και η Ένωση με την Ελλάδα. Ήταν φανατικά εναντίον του κομμουνισμού και έτρεφε παθολογική αντιπάθεια εναντίον του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Είχε καταφερθεί εναντίον του με βαρύτατους και καθόλου κόσμιους χαρακτηρισμούς. Είχε την πεποίθηση ότι εξουδετερώνοντας τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο θα άνοιγε ο δρόμος για την Ένωση. Στην Κύπρο μετά τον θάνατο του Γ. Γρίβα η ΕΟΚΑ Β' ήταν η «μακρά χειρ» του δικτάτορα Δ. Ιωαννίδη. Ηγετικά στελέχη της είχαν διαβουλευθεί με Έλληνες Αξιωματικούς της ΕΛΔΥΚ και η δράση της οργάνωσης είχε ξεπεράσει τα όρια.

Ανησυχίες για τη σχέση Δ. Ιωαννίδη – Αρχιεπισκόπου Μακαρίου είχε εκφράσει ο Τομ Μπόγιατ, διευθυντής του «Γραφείου Κύπρου» των ΗΠΑ, θερμός υποστηρικτής της Ανεξαρτησίας της Κύπρου. Μεταξύ του Αμερικανού πρέσβη Χ. Τάσκα και Δ. Ιωαννίδη είχε χαθεί η επικοινωνία. Ο πρέσβης έβλεπε την επιστροφή στην ομαλότητα να απομακρύνεται ως ενδεχόμενο ενώ ο Δ. Ιωαννίδης προτιμούσε τις επαφές με πράκτορες της CIA και θεωρούσε ότι ο πρέσβης έπρεπε να συνεννοείται μόνο με την επίσημη κυβέρνηση της Ελλάδας και όχι με τον ίδιο⁴⁰.

Αποψη του πρέσβη ήταν ότι ο Δ. Ιωαννίδης είναι επικίνδυνος για πρόκληση κρίσης στην Ανατολική Μεσόγειο λόγω του «πρωτόγονου» τρόπου σκέψης του στα θέματα

³⁸ Χατζηδάκης Μάνος, 1988, σ. 197

³⁹ Παπαγελάς Αλέξης, 2021, σ. 257

⁴⁰ O'Malley Brendan & Craig Jan. (2001). *The Cyprus conspiracy*. I.B.Tauris., σσ. 301-302

εξωτερικής πολιτικής, ιδιαίτερα μετά την ανακάλυψη πετρελαίων στο Αιγαίο και την αύξηση των Τουρκικών αξιώσεων για συνεκμετάλλευση του ενεργειακού πλούτου και την αμφισβήτηση της υφαλοκρηπίδας των νησιών του Αιγαίου. Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις είχαν επιδεινωθεί. Η εξωτερική πολιτική που ακολουθούσε ήταν αντιφατική, γεμάτη παραλείψεις. Ο Χ. Τάσκα είχε επισημάνει στον Χ. Κίσιγγκερ όμως εκείνος τον παρότρυνε να μην παρεμβαίνει στις εσωτερικές εξελίξεις στην Ελλάδα και να αποφεύγει δηλώσεις κυρίως υπέρ αντιμαχόμενων του καθεστώτος πολιτικών σχηματισμών.

Ο Δ. Ιωαννίδης δεν εξασφάλιζε ευρεία υποστήριξη από τον Στρατό αν και έλεγχε τον πυρήνα του. Υπήρχε έλλειψη λαϊκής υποστήριξης στη δικτατορία. Η δικτατορία του Δ. Ιωαννίδη ήταν μια ακόμη σκοτεινότερη περίοδος και από τη δικτατορία του Γ. Παπαδόπουλου. Ήταν μια περίοδος με χαρακτηριστικό συλλήψεις, βασανισμούς αντιφρονούντων αλλά και περιοδείες ανά τη χώρα με στημένες ενθουσιώδεις υποδοχές⁴¹. Η υπηρεσία μελετών του State Department, σε σχετική έκθεση τον Μάρτιο του 1974, θεωρούσε προσωρινό το καθεστώς στην Ελλάδα. Υπήρχε προβληματισμός για την αύξηση του αντιαμερικανισμού στη χώρα. Ο Χ. Κίσιγγκερ από τη πλευρά του αρνούνταν να ασκήσει πίεση στον Δ. Ιωαννίδη.

Την εποχή εκείνη στην Ουάσιγκτον ήταν απασχολημένοι με το σκάνδαλο «Watergate» και οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις ίσως περνούσαν σε δεύτερη μοίρα. Σχετικά με τον ορυκτό πλούτο του Αιγαίου υπήρξε πρόταση για συνεκμετάλλευση στην κυβέρνηση Ανδρουτσόπουλου μέσω εταιρείας Αμερικανικών, Ελληνικών και Τουρκικών συμφερόντων αλλά απάντηση ήταν αρνητική. Ο Δ. Ιωαννίδης ζητούσε ως αντάλλαγμα αύξηση της δωρεάν στρατιωτικής βοήθειας για τη συμμετοχή της Αμερικανικής εταιρείας και τη συμφωνία για τον ελλιμενισμό, ώστε να προχωρήσει το υψηλών προδιαγραφών εξοπλιστικό πρόγραμμα με αποτέλεσμα την πρόκληση εκνευρισμού από την πλευρά των ΗΠΑ⁴².

Ο δικτάτορας κατέφυγε στη «διπλωματία των εξοπλισμών» μέσω άλλων χωρών όπως Γαλλία και Δυτική Γερμανία. Ήταν αποφασισμένος να προχωρήσει το εξοπλιστικό πρόγραμμα και τον εκσυγχρονισμό των Ενόπλων Δυνάμεων ακόμα και ξοδεύοντας αρκετό συνάλλαγμα. Οι παραγγελίες χρειάζονταν αρκετό χρόνο για να παραδοθούν.

Αποψη του ήταν ότι η Κύπρος ή θα αφηνόταν να μετατραπεί σε «Κούβα της Μεσογείου» ή θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί Ένωση με το Ελληνικό στοιχείο. Σε συνομιλία με στελέχη της CIA άφηνε να εννοηθεί ότι θα ανέτρεπε τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, όταν όμως Αμερικανοί συνομιλητές του υπέδειξαν ότι η Τουρκία θα αντιδρούσε με εισβολή, η

⁴¹ Κλάνης Αντώνης . (2021). *1974 Μεταπολίτευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σσ. 18-20

⁴² Παπαχελάς Αλέξης, 2021, σ.σ. 231,236

αντίδρασή του ήταν έντονος εκνευρισμός. Οι ΗΠΑ προσπαθούσαν να μειώσουν την ένταση. Συνιστούσαν ειρηνική επίλυση των διαφορών μέσω διαπραγματεύσεων.

3.2 Χ. Κίσινγκερ -Ανατολική Μεσόγειος

Ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών υπήρξε ρυθμιστής των καταστάσεων που έλαβαν χώρα εκείνη την εποχή. Υπό την καθοδήγησή του η Αμερικανική κυβέρνηση δεν αντιτάχθηκε σε αρκετά αυταρχικά καθεστάτα, μεταξύ των οποίων την Ελληνική χούντα των Συνταγματαρχών προκειμένου να εξυπηρετούνται οι γεωπολιτικοί τους σχεδιασμοί. Επιδίωκε την διαφύλαξη των Αμερικανικών συμφερόντων. Θερμός υποστηρικτής της *realpolitik*⁴³. Είχε την άποψη σχετικά με την διατήρηση ειρήνης, ότι μεταξύ μεγάλων δυνάμεων απαιτούνται σχέσεις σταθερές, βασισμένες στα αμοιβαία συμφέροντα, απαλλαγμένες από πολιτικές ιδεολογίες. Θεωρούσε ριψοκίνδυνα για την ισορροπία δυνάμεων την πολιτική του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου⁴⁴. Λίγο μετά την κρίση του «Watergate» και την πολιτική αστάθεια η ξεχωριστή προσωπικότητα του Χ. Κίσινγκερ δέσποζε στο διεθνές πεδίο⁴⁵.

Η στάση των ΗΠΑ προς την Αθήνα επηρεάστηκε από τον πόλεμο του Γιομ Κιούρ. Ήθελαν αποκλιμάκωση της έντασης Ελληνοκυπρίων -Τουρκοκυπρίων διότι τροφοδοτούσε ένταση μεταξύ Ελλάδας- Τουρκίας και αποδυνάμωνε την Νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ.

Σε σύσκεψη στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ τον Μάιο 1974 στο «Γραφείο Νότιας Ευρώπης» ένα τηλεγράφημα από τον Αμερικανό πρέσβη στην Αθήνα Χένρι Τάσκα ενημέρωνε για διακοπή λειτουργίας των Αμερικανικών βάσεων μετά από απόφαση του Δ. Ιωαννίδη. Τότε ο Αμερικανός διπλωμάτης εισηγήθηκε το «τέλος» του καθεστώτος Δ. Ιωαννίδη» όμως υπήρξε σχετική αρνητική αντίδραση του Χ. Κίσινγκερ.

Όπως προκύπτει από Αμερικανικά έγγραφα σε περίπτωση αδυναμίας διαπραγματεύσεων Αθήνας - Αγκύρας θα ακολουθούσε διχοτόμηση μέσω Τουρκικής επέμβασης στη Νήσο την οποία η Αθήνα δεν θα ήταν σε θέση να ανακόψει, έτσι το βάρος της Αμερικάνικης πολιτικής ήταν στην κατεύθυνση αποτροπής Ελληνοτουρκικού πολέμου. Θεωρείται ότι η κατεύθυνση του Χ. Κίσινγκερ ήταν η ανοχή της Τουρκικής πολιτικής⁴⁶. Πρωταρχικό μέλημα της Αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής ήταν η συνοχή του ΝΑΤΟ με όποιο τίμημα .

⁴³ Σακκάς Γιάννης, 2012, σ. 194

⁴⁴ Σακκάς Γιάννης, 2015, σσ. 71,88

⁴⁵ Fouskas Vassilis , 2001, σ. 237

⁴⁶ Δρουσιώτης Μακάριος. (2002). *1974 Το άγνωστο παρασκήνιο της τουρκικής εισβολής*. Λευκωσία: Αλφάδι,σ.231

3.3 Ενδοκυπριακές συγκρούσεις που προηγήθηκαν του πραξικοπήματος

Ο συντηρητικός Δ. Ιωαννίδης οδήγησε την Κυπριακή υπόθεση σε ιδιαίτερα ολισθηρό δρόμο. Επί των ημερών του χουντικού καθεστώτος του Δ. Ιωαννίδη η οργάνωση ΕΟΚΑ Β' ενισχυόταν προκειμένου να υπονομεύει την Κυπριακή κυβέρνηση και να ανατρέψει τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, ο οποίος είχε κατηγορήσει ανοικτά τον Γ. Γρίβα για την απόπειρα δολοφονίας του στις 7/10/1973.

Μετά το θάνατο του Γ. Γρίβα τον Ιανουάριο του 1974 εκτραχύνθηκε ακόμα περισσότερο η κατάσταση. Η ΕΟΚΑ Β' ασκούσε δριμυία πίεση εναντίον του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου τελούσα υπό την εποπτεία της χούντας των Αθηνών. Την 25η Απριλίου 1974 η ΕΟΚΑ Β' κηρύχθηκε παράνομη αλλά συνέχισε τη δράση της καθώς και την υπονόμηση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Η βία συνεχίστηκε στην Κύπρο και τον Μάιο του 1974 σημειώθηκε κλοπή όπλων από τις αποθήκες της Εθνοφρουράς. Η Ελληνική κυβέρνηση απέφυγε να λάβει μέτρα που θα απέτρεπαν την ανατροπή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Η χούντα ακολουθούσε διττή πολιτική. Υποστήριζε τον διακοινοτικό διάλογο και την Ανεξαρτησία της Κύπρου αλλά υποδαύλιζε την βία στο εσωτερικό της στηρίζοντας ακραία ενωτικά στοιχεία⁴⁷.

Η εσωτερική διαμάχη μεταξύ ΕΟΚΑ Β' και Κυπριακής κυβέρνησης υποβοήθησε την Τουρκική πλευρά που είχε στόχο τη διχοτόμηση. Αποτελεί πραγματικότητα ότι η ασφάλεια ενός κράτους απειλείται όταν υφίσταται έλλειψη εσωτερικής κοινωνικής συνοχής. Οι ενδοκρατικές συγκρούσεις δίνουν την ευκαιρία σε εξωτερικές απειλές να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλεια του κράτους. Καθοριστικοί πυλώνες στην ομαλή λειτουργία ενός κράτους είναι οι δημοκρατικοί θεσμοί, η εφαρμογή των αρχών δίκαιου, η κοινωνικοοικονομική εξέλιξη, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η προστασία των μειονοτήτων. Η κατάσταση που είχε διαμορφωθεί εκείνη την εποχή απείχε από την ομαλότητα.

3.4 Πραξικόπημα κατά Αρχιεπισκόπου Μακαρίου

Στις 2 Ιουλίου 1974 ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ζήτησε από τον πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας Φ. Γκιζίκη την μείωση του αριθμού των Ελλήνων Αξιωματικών της Εθνικής Φρουράς. Την ίδια μέρα η χούντα είχε αποφασίσει να τον ανατρέψει. Η διπλωματική ηγεσία του Υπουργείου εξωτερικών είχε παραιτηθεί διαφωνώντας με την πολιτική του Δ. Ιωαννίδη στο Κυπριακό⁴⁸. Ο Δ. Ιωαννίδης «εξασφάλισε» συγκατάθεση για πραξικόπημα στην Κύπρο

⁴⁷ Κρανιδιώτης Νίκος, 2008, σ. 256

⁴⁸ Συρίγος Μ. Άγγελος, 2012, σσ. 220-221

από τον Αρχηγό Ενόπλων Δυνάμεων Γρ. Μπονάνο, τον Πρόεδρο Φ. Γκιζίκη και τον Πρωθυπουργό Αδ. Ανδρουτσόπουλο. Υπαινίχθηκε ότι δεν υπήρχε κίνδυνος και διαβεβαίωσε ότι είχε τη σύμφωνη γνώμη των ΗΠΑ⁴⁹. Παραμένει αναπάντητο το ερώτημα αν και ποιες διαβεβαιώσεις ή ενθαρρύνσεις έλαβε ο δικτάτορας⁵⁰. Το πραξικόπημα στην Κύπρο θεωρούνταν αδιανόητο όμως σιωπηρά υπήρχε αδράνεια στα όρια της ανοχής.

Ο Χ. Τάσκα είχε εντολή να μεταφερθεί στον Δ. Ιωαννίδη «ότι κάθε αλλαγή στο καθεστώς της Κύπρου δεν είναι αποδεκτή από τις ΗΠΑ». Η εντολή αυτή δεν μεταφέρθηκε διότι ο Δ. Ιωαννίδης δεν δεχόταν τον Χ. Τάσκα και εκείνος δεν είχε τον δυναμισμό να το επιβάλλει. Ενώ ο υφυπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Τζ. Σίσκο είναι πιθανότερο να είχε όλες τις πληροφορίες από τις μυστικές υπηρεσίες, δεν είχε καταστήσει σαφή τη κρισιμότητα της κατάστασης στον πρέσβη Χ. Τάσκα. Ο Χ. Τάσκα δεν μετέφερε το μήνυμα της Ουάσιγκτον αλλά και ο αποστολέας δεν εξέτασε αν παραλήφθηκε ένα τόσο σημαντικό μήνυμα. Ίσως ο Χ. Τάσκα διέβλεπε ότι παρά το αυστηρό ύφος του τηλεγραφήματος δεν περιείχε καμία αποτρεπτική προειδοποίηση προς τον Δ. Ιωαννίδη. Υπάρχει η γενικότερη αντίληψη ότι ο Δ. Ιωαννίδης είχε επαφή μόνο με πράκτορες μυστικών υπηρεσιών.

Στην Κύπρο το βράδυ της 14ης Ιουλίου οι αρχές ασφαλείας του κράτους είχαν πέτυχει μια εντυπωσιακή νίκη στον πόλεμο εναντίον της ΕΟΚΑ Β'. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος πίστευε ότι δεν χρειάζεται βοήθεια στη σύγκρουσή του με τη χούντα. Είχε την βεβαιότητα ότι στην αναμέτρηση με την Αθήνα θα νικούσε⁵¹. Θεωρούσε ότι οι δυτικοί σύμμαχοι και η Σοβιετική Ένωση θα απέτρεπαν κίνηση της Αθήνας εναντίον του, αφού κάτι τέτοιο θα προκαλούσε παρέμβαση της Τουρκίας⁵². Στις 13 Ιουλίου είχε προγραμματισθεί σύσκεψη με θέμα τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τις προτάσεις Αρχιεπισκόπου Μακαρίου χωρίς να ληφθεί κάποια απόφαση, για να επαναληφθεί 15 Ιουλίου ημέρα που τελικά πραγματοποιήθηκε το πραξικόπημα. Η σύγκρουση Αρχιεπισκόπου Μακαρίου - Δ. Ιωαννίδη κορυφώθηκε όταν η Εθνοφρουρά της Κύπρου στελεχωμένη από την χούντα Δ. Ιωαννίδη ανέτρεψε και αντικατέστησε την εκλεγμένη κυβέρνηση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Το Προεδρικό Μέγαρο βαλλόμενο από όλες τις πλευρές το πρωί της 15 Ιουλίου παραδόθηκε στις φλόγες. Οι πραξικοπηματίες πίστεψαν ότι ο Αρχιεπίσκοπος είχε σκοτωθεί⁵³.

---

⁴⁹ Η συνέντευξη του Φαίδωνα Γκιζίκη στον Γιάννη Μαρή (Ελεύθερος τύπος Αυγ 1997)

<https://pasatempo.wordpress.com/2019/11/25/%CE%B7-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%86%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CF%89%CE%BD%CE%B1-%CE%B3%CE%BA%CE%B9%CE%B6%CE%AF%CE%BA%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD/> .Πρόσβαση 20/10/2021

⁵⁰ Παπαγελάς Αλέξης, 2021, σ. 311

⁵¹ Δρουσιώτης Μακάριος, 2002,σ.185

⁵² Miller J. E., 2009, σ. 177

⁵³ Κρανιδιώτης Νίκος, 2008, σ. 383

Η γνωστοποίηση του πραξικοπήματος έγινε δεκτή στην Ουάσιγκτον χωρίς αποδοκιμασία. Απόρρητο σημείωμα από τον πρέσβη στη Λευκωσία με την φράση «Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος είναι νεκρός» επιβεβαίωσε τους φόβους του Τζ. Σίσκο ο οποίος θυμήθηκε τα λόγια του Τομ Μπόγιατ, του πιο συνεπή συνεργάτη του, δυο μήνες πριν «Ο Δ. Ιωαννίδης ετοιμάζει μεθοδικά και με κάθε λεπτομέρεια την ανατροπή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου». Ο Μπόγιατ είχε προειδοποιήσει ότι με την ανατροπή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου δινόταν η ευκαιρία στην Άγκυρα για επέμβαση⁵⁴. Επίσης οι Τάιμς του Λονδίνου στις 6 Ιουλίου αναφέρονταν στην απόφαση του Δ. Ιωαννίδη για εξόντωση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.

Θεωρείται ότι το πραξικόπημα για την ανατροπή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου δεν ήταν άγνωστο πριν από τις 15 Ιουλίου στον Χ. Κίσινγκερ. Στη συνέχεια τοποθετήθηκε Πρόεδρος ο Νίκος Σαμψών ενώ ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος είχε διαφύγει προς την Πάφο αρχικά και στη συνέχεια στη Νέα Υόρκη και τον ΟΗΕ για να ζητήσει την επέμβαση των Εγγυητριών Δυνάμεων. Ο Σαμψών για τους Τούρκους θεωρούνταν υπεύθυνος για δολοφονίες αμάχων και παράλληλα πολλοί πίστευαν ότι διατηρούσε επαφές με μυστικές υπηρεσίες.

Μετά τη φυσική επιβίωση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου ουδεμία προσπάθεια αποκατάστασης της συνταγματικής τάξης πραγματοποιήθηκε. Η Ουάσιγκτον δεν ήταν διατεθειμένη να τον υποστηρίξει. Η όλη στάση ήταν να μην παρασχεθεί πρόσφορο έδαφος για παρέμβαση της Σοβιετικής Ένωσης. Η Αμερική ενδιαφερόταν για την μη διεθνοποίηση του ζητήματος⁵⁵. Δεν καταδίκασε το πραξικόπημα όπως η Σοβιετική Ένωση.

Το πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου είχε προσφέρει στην Τουρκία την πρόφαση που επιζητούσε για στρατιωτική επέμβαση στην Κύπρο. Η Τουρκία από την πλευρά της πίστευε ότι το χουντικό καθεστώς θα απέφευγε πολεμική σύγκρουση σε περίπτωση εισβολής κρίνοντας από το ότι δεν είχε αντιδράσει το 1964, όταν έγιναν βομβαρδισμοί στη Βόρεια Κύπρο και το 1967 όταν αναγκάστηκε να αποσύρει την Ελληνική Μεραρχία που βρισκόταν στη Νήσο, σταλμένη με μυστικότητα από τον Γ. Παπανδρέου σε συνέχεια των γεγονότων του 1963 - 1964⁵⁶. Πίστευαν ότι ήταν λάθος το ότι δεν είχαν επέμβει τότε και δεν ήταν διατεθειμένοι να κάνουν το ίδιο λάθος.

Σύμφωνα με τον καθηγητή και π. Υπουργό Ι. Χολέβα οι δυνάμεις που εξύφαιναν τη διχοτόμηση χρησιμοποίησαν το πάθος του Δ. Ιωαννίδη εναντίον του «ανθρακωτικού» Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Ο Δ. Ιωαννίδης είχε πεισθεί ότι σε περίπτωση εξόντωσης του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου θα ακολουθούσε διπλή Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και σε

⁵⁴ Ριζάς Σωτήρης, 2004, σσ. 128, 191

⁵⁵ Ριζάς Σωτήρης, 2004, σσ. 68, 194

⁵⁶ Σακκάς Γιάννης, 2012, σ. 175

ένα μικρό ποσοστό με την Τουρκία οπότε θα ανακηρυσσόταν σε «μέγα εθνικό ευεργέτη». Όμως την επόμενη κιόλας ημέρα έλαβε μήνυμα από τον Χ. Κίσινγκερ, μέσω του στελέχους της CIA Έστες, με το οποίο τον προειδοποιούσε ότι δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να προχωρήσει σε Ένωση, πολιτικές και συνταγματικές αλλαγές στην Κύπρο. Τον απειλούσε με αντίποινα σε περίπτωση που ανακήρυσσε Ένωση. Ανάλογο μήνυμα έλαβε και ο Κύπριος Υπουργός Εξωτερικών. Μετά τις δηλώσεις περί μη ανάμειξης στα εσωτερικά άλλων χωρών ακολουθούσαν οι απειλές. Ο Δ. Ιωαννίδης θεωρούσε ότι οι ΗΠΑ τον είχαν παραπλανήσει. Αντέδρασε έντονα. Θεωρούσε ότι είχε εξαπατηθεί.⁵⁷ Ίσως είχε αναλογισθεί πόσο λάθος είχε σκεφτεί και πράξει.

Από την άλλη πλευρά υπάρχει απόσπασμα διαγγέλματος του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου που χαρακτηρίζει το πραξικόπημα εναντίον του «εισβολή» που πλήττει ολόκληρο τον Κυπριακό λαό. Αλλά το ίδιο το πραξικόπημα πάρα το διάγγελμα έδωσε την αφορμή για Τουρκική εισβολή⁵⁸. Ο Τζ. Σίσκο προσπαθούσε την αποτροπή πάση θυσία ενδεχόμενης Ελληνοτουρκικής σύγκρουσης. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος δεν του ήταν ούτε συμπαθής ούτε αντιπαθής ενώ ο συνεργάτης του Τομ Μπόγιατ τον αντιμετώπιζε με περισσότερη συμπάθεια.

Ο Τζ. Σίσκο έβλεπε να πραγματοποιούνται κάποιοι φόβοι του, ότι η Ελληνική χούντα στην προσπάθεια της να παραμείνει στην εξουσία δεν υπολόγιζε οποιοδήποτε κόστος. Στόχος του, με την πρόταση του για άμεση διπλωματική επέμβαση των Αμερικανών, ήταν να διορθωθεί ένα ατόπημα, να τιμωρηθεί «μια παράνομη πράξη», όπως χαρακτήρισε το αντιμακαριακό πραξικόπημα. Ο Χ. Κίσινγκερ, αντίθετα, μέχρι την Τέταρτη 17 Ιουλίου προσανατολιζόταν να αναγνωρίσει το νέο καθεστώς.

Η αφορμή για την Τουρκική εισβολή υπήρξε το πραξικόπημα εναντίον του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Ο Σαμψών ήταν το πρόσχημα που χρειάζονταν οι Τούρκοι ώστε να αποκαταστήσουν την Ελληνοτουρκική ισορροπία στην Κύπρο που είχε χαθεί με την Ελληνική πλευρά να έχει προσωρινά το στρατηγικό πλεονέκτημα.⁵⁹

3.5 Η αντίδραση του Χένρι Κίσινγκερ- διεθνείς αντιδράσεις

Αποψη του Χ. Κίσινγκερ ήταν ότι οι ΗΠΑ έπρεπε να διαδραματίσουν μεσολαβητικό ρόλο χωρίς να λάβουν θέση. Η εισήγηση του ήταν «να περιμένουμε, να δούμε και ν' αποφασίσουμε». Ο Χ. Κίσινγκερ ήταν ένθερμος υποστηρικτής του ρεαλισμού στην άσκηση

⁵⁷ Παπαγελάς Αλέξης, 2021, σ.σ. 289,362

⁵⁸ Συρίγος Μ. Άγγελος, 2012, σ. 221

⁵⁹https://library.parliament.gr/Portals/6/ebooks/fakelos_kyproy_tomos_A/tomos2/assets/common/downloads/fakelos_kyprou_tomos1.pdf, Πρόσβαση 1/11/2021

εξωτερικής πολιτικής⁶⁰. Για τις σχέσεις του με τον Αρχιεπίσκοπο έγραψε ότι δεν προσπάθησε να μειώσει την εξουσία του αλλά διατηρούσε επιφυλάξεις και τον αντιμετώπιζε με σεβασμό. Επιπλέον ήταν πεποίθησή του ότι ο Αρχιεπίσκοπος δεν θα επέτρεπε στους Κύπριους κομμουνιστές πρόσβαση στην εξουσία, παρά την στροφή του προς το Κίνημα των Αδεσμεύτων⁶¹. Την εποχή εκείνη η Αμερικανική κυβέρνηση μαστιζόταν από την αποκάλυψη του σκανδάλου «Watergate». Οι προθέσεις της Τουρκίας ήταν γνωστές και αντιμετωπίζονταν σχεδόν θετικά αν και επιφανειακά αυτό δεν φαινόταν. Δημόσια υποστηριζόταν η σταθερότητα⁶².

Ο Τούρκος πρωθυπουργός με διπλωματικό τρόπο ζήτησε τη σύμπραξη της άλλης εγγυήτριας δύναμης της Βρετανίας, δέχθηκε άρνηση και ζήτησε να χρησιμοποιήσει τις Βρετανικές βάσεις για την Τουρκική εισβολή. Η Βρετανία ενδιαφερόταν μόνο για το ΝΑΤΟ. Η Σοβιετική Ένωση ήθελε την αμαύρωση της εικόνας των ΗΠΑ που ανέχθηκε το πραξικόπημα. Εξάλλου δεν ήταν διατεθειμένη χάριν του Κυπριακού να θυσιάσει τα πλεονεκτήματα της ύφεσης του ανταγωνισμού των υπερδυνάμεων⁶³. Η διεθνής κοινή γνώμη έδειχνε ενοχλημένη. Στις 15 Ιουλίου η σύγκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας για την Κύπρο αναβλήθηκε για 19 Ιουλίου δίνοντας την ευκαιρία στην Τουρκία να προετοιμαστεί για την επίθεση.

3.6 Η αποστολή του Τζ. Σίσκο

Ο Τζ. Σίσκο μέσα από ένα κύκλο επαφών προσπάθησε να αποτραπεί Ελληνοτουρκικός πόλεμος και όχι η Τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Ο Αμερικανός Υφυπουργός ενημερώθηκε ότι το καθεστώς Δ. Ιωαννίδη δέχεται να αντικαταστήσει τους Αξιωματικούς που έλαβαν μέρος στο πραξικόπημα εναντίον του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, να αντικατασταθεί ο Σαμψών από Ελληνοκύπριο πολιτικό αποδεκτό από την Άγκυρα, την προκήρυξη εκλογών και την απαίτηση να μην αλλάξουν τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων. Από την Κυπριακή πλευρά δεν έγινε αποδεκτή Τουρκική πρόσβαση προς τη θάλασσα⁶⁴. Η Τουρκική πλευρά επέμενε και στην απαίτηση για αποκατάσταση της Συνταγματικής κυβέρνησης της Κύπρου δηλαδή επιστροφή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, απομάκρυνση των Ελλήνων Αξιωματικών της Κυπριακής Εθνοφρουράς. Σε περίπτωση μη αποδοχής τονίστηκε η επιμονή της Τουρκίας για στρατιωτική

⁶⁰ Παπαγελάς Αλέξης, 2021, σ. 76

⁶¹ Kissinger Henry, 2012, σ. 199

⁶² Παναγιωτίδης Νίκος, 2015, σ. 202

⁶³ Τσαρδανίδης Χαράλαμπος. (2006). *Η Κυπριακή εξωτερική πολιτική: 1960- 1974*. Ανάκτηση από Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων : <https://idos.gr/ereuna/>, σ. 3

⁶⁴ Ιγνατίου Μιχάλης & Βενιζέλος Κώστας, <https://hellasjournal.com/2018/07/itan-ola-prosynennoimena-pos-oi-ipa-kai-i-choynta-paredosan-tin-kypro-ston-attila/>, Πρόσβαση 2/11/2021
<https://hellasjournal.com/2018/07/itan-ola-prosynennoimena-pos-oi-ipa-kai-i-choynta-paredosan-tin-kypro-ston-attila/>, Πρόσβαση 2/11/2021

επέμβαση. Η επίλυση των συγκρούσεων είναι δυνατή μόνο όταν υπάρξει κοινός παρονομαστής συνεννόησης, όταν λαμβάνονται υπόψη τα ζωτικής σημασίας συμφέροντα της άλλης πλευράς χωρίς να ικανοποιούνται όλες οι απαιτήσεις της. Είναι αναγκαία η βούληση εξεύρεσης αμοιβαία αποδεκτής λύσης⁶⁵.

Ο Τζ. Σίσκο ενημέρωσε τον Χ. Κίσινγκερ για την απόφαση της Τουρκίας για στρατιωτική επέμβαση άμεσα, όμως εκ του αποτελέσματος φάνηκε ότι ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ είχε αποφασίσει να μείνει αδρανής. Κάποια στιγμή μετά από περίσκεψη, περισυλλογή και μεγάλο κενό σιωπής, σε σχετική συνέντευξη, ο Τζ. Σίσκο με «απολογητικό» ύφος είπε: «Το έργο μου ήταν πολύ δύσκολο. Έπρεπε να σταματήσω την Τουρκική επέμβαση στη Κύπρο. Απέτυχα. Κατάφερα να αποτρέψω την σύρραξη Ελλάδας – Τουρκίας. Τυχόν αποτυχία μου, θα διέλυε στη κυριολεξία τη Νοτιοανατολική πτέρυγα της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Μία αποτυχία, μία επιτυχία». Ο στόχος της Ουάσιγκτον ήταν να αποφευχθεί μια Ελληνοτουρκική σύρραξη. Η Κύπρος ήταν το δέντρο, το οποίο θα θυσιάζαν για το δάσος». Ένας πόλεμος με αφορμή τη Κύπρο, είπε ο Χ. Κίσινγκερ, θα παρέλυε τη Συμμαχία και πιθανότατα θα δελέαζε τη Σοβιετική Ένωση να «μετακομίσει» στη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου⁶⁶.

4.Η Τουρκική εισβολή και το τέλος του δικτατορικού καθεστώτος

4.1 Αττίλας I

Το πρωί της 20ης Ιουλίου 1974 Τουρκικά αποβατικά σκάφη επανδρωμένα με 30.000 καταδρομείς και άρματα προσέγγισαν την βόρειες ακτές της Κύπρου στη περιοχή "Πέντε Μίλι" κοντά στη Κερύνεια και αποβιβάστηκαν χωρίς αντίσταση. Επιπρόσθετα, συνεχόμενοι βομβαρδισμοί από Τουρκικά αεροσκάφη έπληξαν στρατηγικά σημεία και διενεργήθηκαν ρίψεις αλεξιπτωτιστών με στόχο τη δημιουργία αεροπρογεφυρώματος. Οι εισβολείς κατέλαβαν την Κερύνεια και δεν έλλειψαν οι ωμότητες εναντίον του άμαχου πληθυσμού. Το προγεφύρωμα στα βόρεια είχε συνδεθεί με τον μεγάλο Τουρκοκυπριακό θύλακα της Λευκωσίας δίνοντας δίοδο προς την θάλασσα και έλεγχο της ακτής της Κερύνειας.

Οι Ελληνοκυπριακές Μονάδες Εθνική Φρουρά και ΕΛΔΥΚ κινητοποιήθηκαν καθυστερημένα δίνοντας την ευκαιρία στους Τούρκους να δημιουργήσουν προγεφύρωμα σε μια εκτεταμένη περιοχή, στην οποία εγκλωβίστηκαν κάτοικοι και Ελληνοκύπριοι στρατιώτες.

---

⁶⁵ Κεφαλά Βιβή, 2021, σ. 137

⁶⁶Ιγνατίου Μιχάλης & Βενιζέλος Κώστας, <https://hellasjournal.com/2018/07/itan-ola-prosynennoimena-pos-oi-ipa-kai-i-choynta-paredosan-tin-kypro-ston-attila/>, Πρόσβαση 2/11/2021

Στην Λευκωσία αναχαιτίστηκαν προσωρινά από τους ίδιους τους κατοίκους. Τότε όλοι οι Κύπριοι βρέθηκαν στην ίδια θέση μάχης ανεξάρτητα από πολιτικές πεποιθήσεις στην προσπάθεια αναχαίτησης των Τούρκων εισβολέων.

Τις πρωινές ώρες της 21ης Ιουλίου (δεύτερη μέρα της Τουρκικής εισβολής) πραγματοποιήθηκε Πολεμικό Συμβούλιο στο οποίο προέδρευε ο Στρατηγός και Πρόεδρος Φαίδωνας Γκιζίκης παρουσία του πρωθυπουργού Αδαμάντιου Ανδρουτσόπουλου και του Ταξίαρχου Δημήτριου Ιωαννίδη. Τότε κηρύχθηκε Γενική Επιστράτευση και ο Αρχηγός Ενόπλων Δυνάμεων Στρατηγός Γρηγόριος Μπονάνος και οι Αρχηγοί των τριών κλάδων Αντιστράτηγος Ανδρέας Γαλατσάνος, Αντιναύαρχος Πέτρος Αραπάκης, Αντιπτέραρχος Αλέξανδρος Παπανικολάου διατάχθηκαν να ενισχύσουν την Άμυνα της Κύπρου. Ο Δ. Ιωαννίδης ήταν έξαλλος και αποφασισμένος για πόλεμο ενώ οι Στρατηγοί ήταν πολύ συγκρατημένοι⁶⁷. Επρόκειτο να γίνουν οι εξής ενέργειες:

- Μεταφορά Μοίρας Καταδρομών από την Κρήτη στη Λευκωσία
- Αποτροπή απόβασης από τρία υποβρύχια
- Μεταφορά με το οχηματαγωγό «Ρέθυμνο» του εξοπλισμένου 573 Τάγματος με εθελοντές
- Αποστολή 30 υπερσύγχρονων αεροπλάνων

Αν είχαν γίνει οι παραπάνω ενέργειες είναι πολύ πιθανό η αποβατική δύναμη να είχε εξουδετερωθεί.

4.2 Παραλείψεις – Έλλειψη αντίδρασης

Μόνο η πρώτη ενέργεια εκτελέστηκε. Μια ανεξήγητη ολιγωρία παρατηρήθηκε. Είχε επικρατήσει η σιγή των Ελληνικών όπλων. Δόθηκε εντολή στα υποβρύχια να επιστρέψουν. Αν και η απόβαση ήταν γνωστή από τις 6:00 το πρωί οι εντολές διαβιβάστηκαν στις 10:00 χωρίς επικοινωνία του Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων με το ΓΕΕΦ όπως προβλεπόταν. Το Σχέδιο Άμυνας της Κύπρου «Αφροδίτη 73» δεν εφαρμόστηκε. Η ηγεσία της χώρας έμοιαζε να βαδίζει «τυφλωμένη στον γκρεμό». Η κινούμενη Τουρκική αρμάδα εναντίον της Κύπρου εντοπίστηκε από το ραντάρ του ΓΕΕΦ αλλά δεν υπήρξε αντίδραση, έτσι οι Τούρκοι έφθασαν ανενόχλητοι στις ακτές. Δεν έγινε άμεση αποδέσμευση πυρός. Δεν πραγματοποιήθηκε αντεπίθεση από την ΕΛ.ΔΥ.Κ για εξάλειψη προγεφυρώματος-αεροπρογεφυρώματος του εχθρού. Απορία προκάλεσε η εντολή οπισθοχώρησης προς Ελληνικά στρατιωτικά τμήματα που είχαν προωθηθεί μέχρι το χωριό Κιόνελλι δίνοντας την ευκαιρία διεύρυνσης του προγεφυρώματος στους Τούρκους εισβολείς. Το μέγεθος των δυνάμεων που στάλθηκε για την

⁶⁷ Παπαχελάς Αλέξης, 2021, σσ. 366,368

καταδίωξη του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στην Πάφο, ήταν πολύ μεγαλύτερο από εκείνο που στάλθηκε για την αντιμετώπιση των Τούρκων εισβολέων⁶⁸.

Στο πλαίσιο συμβολικής ενίσχυσης αποφασίστηκε η αποστολή Αερομεταφερόμενης Μοίρας Καταδρομών. Στον εναέριο χώρο της Κύπρου έφτασαν δεκαπέντε Ελληνικά μεταγωγικά αεροπλάνα, με Έλληνες καταδρομείς από τα Χανιά (Αποστολή «Νίκη»). Από εσφαλμένη εκτίμηση των Ελληνοκύπριων λόγω κακής αναγνώρισης δέχτηκαν "φίλια πυρά" στη περιοχή της Μακεδονίτισσας, με αποτέλεσμα το ένα να καταρριφθεί και να σκοτωθούν άπαντες (50 καταδρομείς) πλην ενός που πρόλαβε και κατάφερε να προσγειωθεί με το αλεξίπτωτο⁶⁹.

Το Σχέδιο Άμυνας Κύπρου διατάχθηκε να εφαρμοστεί στις 22/7 τροποποιημένο. Τα υποβρύχια δεν έπληξαν την Τουρκική αρμάδα. Τα μαχητικά-βομβαρδιστικά Phantoms δεν απογειώθηκαν. Το οχηματαγωγό Ρέθυμνο έφθασε στη Ρόδο αντί για την Κύπρο. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της έλλειψης συντονισμού ήταν το γεγονός ότι είχε διαταχθεί η αμυντική προσπάθεια στην Αμμόχωστο προς την οποία αρχικά κινούνταν η Τουρκική αρμάδα. Όταν έγινε αλλαγή πορείας προς Κερύνεια δεν διατάχθηκε αλλαγή της κύριας αμυντικής προσπάθειας προς τη γραμμή αναχαιτίσεως Λευκωσίας – Κερύνειας. Η γενική επιστράτευση στην Ελλάδα κατέληξε σε αποτυχία για να ανακληθεί στη συνέχεια. Ενώ στο Σχέδιο Επιστράτευσης προβλέπονταν 1000 άτομα ανά Μονάδα έφθασαν 7000 άτομα τα οποία δεν ήταν δυνατόν να τα διαχειριστούν ούτε υπήρχε πρόβλεψη για οπλισμό – ιματισμό με αποτέλεσμα μια χαοτική κατάσταση. Ακόμη οι εκτεταμένες εκκαθαρίσεις είχαν αποδυναμώσει τα ανώτερα κλιμάκια από έμπειρο προσωπικό, υπήρχε αδυναμία αξιοποίησης των σύγχρονων οπλικών συστημάτων.

Ο Π. Αραπάκης χρεώθηκε από την πλευρά των Συνταγματαρχών (Γ. Παπαδόπουλου) αρκετό μέρος της ευθύνης αφού είχε παραμείνει Αρχηγός του Πολεμικού Ναυτικού και με το στρατιωτικό καθεστώς Δ. Ιωαννίδη. Ο Αμερικανός πρέσβης Χ. Τάσκα μαζί με τον Τζ. Σίσκο συναντήθηκαν με την ηγεσία της Χούντας. Μέσω του Τζ. Σίσκο υπήρξε προτροπή προς την Ελλάδα για αποφυγή πολέμου με την Τουρκία, γιατί δεν θα είχε τη στήριξη των ΗΠΑ. Ο Δ. Ιωαννίδης εκνευρισμένος διέκοψε τη συνάντηση φεύγοντας από την αίθουσα. Είχε συνειδητοποιήσει τις παγίδες στις οποίες είχε πέσει και τις ψευδαισθήσεις που είχε καλλιεργήσει στον εαυτό του⁷⁰.

---

⁶⁸ Φάκελος Κύπρου (Τόμος 4) Κατάθεση Γ.Πούλος. (1986, 7 31),Ανάκτηση από Hellenicparliament: https://www.hellenicparliament.gr/userfiles/ebooks/fakelos_kyproy_tomos_4/91/index.html#zoom =z

⁶⁹ Παπαγελάς Αλέξης, 2021, σσ. 353,407

⁷⁰ Παπαγελάς Αλέξης, 2021, σ. 395

Όπως προκύπτει από το αποδεικτικό υλικό που συγκεντρώθηκε στον Φάκελο της Κύπρου, το ΓΕΕΦ δεν έπραξε ότι όφειλε όταν παραβιάσθηκαν τα Κυπριακά Χωρικά Ύδατα, όταν Τουρκικά αεροσκάφη πραγματοποιούσαν ρίψεις αλεξιπτωτιστών και βομβάρδιζαν καίριους στόχους επί Κυπριακού εδάφους, όταν βύθιζαν πολεμικό πλοίο, όταν πραγματοποιούσαν απόβαση^{71 72}.

Ανυπαρξία Ελληνικής άμυνας αλλά και έλλειψη οργάνωσης των Τούρκων οι οποίοι κυριαρχούσαν μόνο στους αιθέρες. Ο Δ. Ιωαννίδης αιφνιδιάστηκε, πίστευε ότι οι Τούρκοι θα περιορίζονταν σε ασκήσεις εκφοβισμού ή θα έφθαναν μέχρι την Κερύνεια⁷³. Οι διαβεβαιώσεις ότι οι Τούρκοι δεν θα άνοιγαν πυρ αν δεν δέχονταν επίθεση ήταν ψεύτικες. Στις 20 Ιουλίου ο Χ. Τάσκα ζητούσε από την Ουάσιγκτον παρέμβαση του Αμερικανικού Στόλου μεταξύ Τουρκίας - Κύπρου για παρεμπόδιση της Τουρκικής απόβασης όμως δεν πραγματοποιήθηκε καμία κίνηση. Υστέρα από 3 μέρες αποφασίστηκε ανακωχή χωρίς αυτό να αποτρέψει τη μεταφορά 40000 ανδρών, τεθωρακισμένων και βαρύ οπλισμού τις επόμενες δύο εβδομάδες. Ο ίδιος ο Δ. Ιωαννίδης που μίλαγε με πάθος για την «Ελληνικότητα Κύπρου» άνοιξε την κερκόπορτα. Παρά τις ενθουσιώδεις υποσχέσεις η Κύπρος εγκαταλείφθηκε αβοήθητη⁷⁴. Μέσα σε 3 συγκλονιστικές μέρες έχασε τον έλεγχο και ανατράπηκε. Σχεδίαζε καιρό το όνειρο του για Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα⁷⁵.

Ήταν διάχυτη η πεποίθηση ότι ο Δ. Ιωαννίδης δέχθηκε διαβεβαιώσεις για το πραξικόπημα οι οποίες στη συνέχεια αθετήθηκαν. Πιθανόν η μη λήψη ρητής αποδοκιμασίας εκλήφθηκε ως επιδοκιμασία. Ίσως δέχθηκε ενθάρρυνση από χαμηλόβαθμα στελέχη. Η επίκληση της υποτιθέμενης έγκρισης έδρασε καταλυτικά στα υψηλόβαθμα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων⁷⁶. Έτσι ο Δ. Ιωαννίδης κατά τη συνάντησή με τον Τζ. Σίσκο στο γραφείο του Α.Ε.Δ. Μπονάνου εξαπέλυσε κατηγορίες περί εξαπάτησής του. Αυτό δεν τον απαλλάσσει από τις δικές του ευθύνες. Δεν αναλογίστηκε ότι αν κάποια δύναμη ήθελε την ανατροπή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου θα μπορούσε και μόνη της να το πετύχει. Με το εκπορευόμενο όμως από την Ελληνική πλευρά πραξικόπημα εναντίον του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου έδωσε στην Αγκυρα το πρόσχημα που ανέμενε⁷⁷.

---

⁷¹ Βαγγέλης Στεργιόπουλος, <https://www.in.gr/2020/07/20/plus/features/kypros-20-7-1974-oi-athlioi-ton-athinon-kai-diavoiti-aytosygkratisi/>, Πρόσβαση 17/11/2021

⁷² Βαγγέλης Στεργιόπουλος «Φάκελος Κύπρου» <https://www.in.gr/2021/07/19/life/stories/kypros-attilas-tis-ptaiei/>, Πρόσβαση 15/11/2021

⁷³ Συρίγος Μ. Άγγελος, 2012, σ. 223

⁷⁴ Κρανιδιώτης Νίκος, 2008, σ. 587

⁷⁵ Παπαχελάς Αλέξης, 2021, σ.σ. 33, 395

⁷⁶ Κλάσης Αντώνης, 2021, σ. 47

⁷⁷ Κρανιδιώτης Νίκος, 2008, σ. 395

4.3 Νομική Βάση Εισβολής

Η Τουρκία χαρακτήρισε την εισβολή ειρηνευτική επιχείρηση σύμφωνα με τα Άρθρα 3 και 4 της Συνθήκης Ζυρίχης-Λονδίνου 1960 κατά την οποία οι 3 εγγυήτριες δυνάμεις συμφωνήσαν για:

- Ανεξαρτησία, εδαφική ακεραιότητα, ασφάλεια της Κύπρου
- Απαγόρευση δραστηριότητας με στόχο Ένωση ολόκληρης ή τμήματος της Κύπρου με άλλο κράτος.
- Τήρηση του Συντάγματος 1960.

Με το πραξικόπημα η Ελλάδα είχε παραβιάσει τις υποχρεώσεις της. Από την άλλη πλευρά, καμία εγγυήτρια δύναμη δεν είχε δικαίωμα χρήσης βίας σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1960. Αναφορικά με τον Καταστατικό Χάρτη των Η.Ε. τα μέλη δεν έχουν δικαίωμα χρήσης βίας με εξαίρεση τις περιπτώσεις νόμιμης άμυνας και μετά από έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας. Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εξέδωσε το 353 ψήφισμα την 20η Ιουλίου 1974 με το οποίο όλα τα κράτη καλούνταν να σεβαστούν την κυριαρχία, ανεξαρτησία, εδαφική ακεραιότητα της Κύπρου, ζήτησε τη λήξη της στρατιωτικής επέμβασης. Οι εγγυήτριες δυνάμεις έπρεπε να προχωρήσουν άμεσα σε συνομιλίες με στόχο την αποκατάσταση της ειρήνης και την συνταγματική διακυβέρνηση της Κύπρου. Η Τουρκία πραγματοποίησε την Επιχείρηση Αττίλα εξαιτίας της αλλαγής της ισορροπίας δυνάμεων και την επισφαλή θέση των Τουρκοκυπρίων σε μια εθνικιστική κυβέρνηση του Σαμψών που απέβλεπε σε Ένωση^{78 79}.

4.4 Από τον αιφνιδιασμό στην ανακωχή

Η Τουρκική εισβολή στην Κύπρο παραδόξως αιφνιδίασε τον Δ. Ιωαννίδη και την επίσημη ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων. Ο Τζ. Σίσκο προσπάθησε να ανατρέψει τη στρατιωτική αντίδραση της Ελλάδας. Αντιμετώπισε την απειλή του Δ. Ιωαννίδη ότι θα προχωρούσε σε πόλεμο εναντίον της Τουρκίας. Ο Δ. Ιωαννίδης κήρυξε γενική επιστράτευση σπασμωδικά, έστειλε Μοίρα αεροσκαφών για προσβολή της Τουρκικής αποβατικής δύναμης. Ο τότε Α.Ε.Δ Γρ. Μπονάνος παραδέχεται ότι η γενική επιστράτευση με τον τρόπο που έγινε, αποδυνάμωσε τον μηχανισμό Δ. Ιωαννίδη. Ας σημειωθεί ότι ο ίδιος είχε σημαντικό ρόλο στο πραξικόπημα του Δ. Ιωαννίδη για την ανατροπή του προηγούμενου καθεστώτος από κοινού με τον Στρατηγό και μετέπειτα Πρόεδρο της Δημοκρατίας (25/11/1973–18/12/1974) Φαίδωνα Γκιζίκη.

⁷⁸ Συρίγος Μ. Αγγελος, 2012, σ. 225

⁷⁹ Thomas A. J. (1979). *International Law and the Turkish Invasion*. Nicosia: Zavallis Press., σσ. 187-199

Ο Μπονάνος μεταβίβασε την απόφαση για κήρυξη πολέμου στους Αρχηγούς των Επιτελείων. Οι Αρχηγοί με δεδομένη την κατάσταση των Ενόπλων Δυνάμεων από άποψη εξοπλισμού και ετοιμότητας εισηγήθηκαν αρνητικά. Κατέληξαν στην απόφαση για αποχώρηση του Στρατού από την πολιτική και τερματισμό της δικτατορίας. Το Ελληνικό καθεστώς παρουσίασε σημεία αποσύνθεσης. Ο Δ. Ιωαννίδης δεν εμφανιζόταν, ο μόνος παράγοντας που συνομιλούσε με ΗΠΑ ήταν ο Π. Αραπάκης.

Μετά από μεσολάβηση του εκπροσώπου του Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών Χ. Κίσιγκερ επιτεύχθηκε ανακωχή μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών το απόγευμα της 22ης Ιουλίου. Κατά την προσπάθεια κατάπαυσης του πυρός οι Τούρκοι διαμαρτυρήθηκαν για κινήσεις του Ελληνικού στόλου.

4.5 Κατάρρευση Δ. Ιωαννίδη

Η επόμενη ημέρα 23η Ιουλίου ήταν το τέλος της δικτατορίας και της κυβέρνησης Ν. Σαμψών αντίστοιχα. Σε έκτακτη σύσκεψη της στρατιωτικής ηγεσίας υπό τον Πρόεδρο Φαίδωνα Γκιζίκη στην οποία συμμετείχαν ο Αρχηγός του ΓΕΕΘΑ, οι Αρχηγοί των τριών Κλάδων ο Ταξίαρχος Δ. Ιωαννίδης αναγκάστηκε να παραδώσει την εξουσία υπό την πίεση της ενδεχόμενης σύρραξης Ελλάδας – Τουρκίας. Η Τουρκική εισβολή στην Κύπρο συνετέλεσε στην κατάρρευση της επτάχρονης δικτατορίας. Την ανατροπή της Χούντας των Αθηνών ακολούθησε και η ανατροπή της κυβέρνησης Σαμψών στην Κύπρο. Ο Γ. Κληρίδης αντικατέστησε τον Ν. Σαμψών ως Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Τη λαθεμένη πορεία του δικτάτορα Δ. Ιωαννίδη είχε προβλέψει σωστά, όπως αποδείχθηκε, ο συνεργάτης του Α. Ωνάση, Μίλτος Γιαννακόπουλος ο οποίος διατηρούσε καλές σχέσεις με τη Βρετανία και λίγους μήνες πριν είχε αναφέρει στον συνεργάτη του Δ. Ιωαννίδη, Μιχαήλ Πηλιχό ότι το τέλος του καθεστώτος θα προκύψει από την Κύπρο⁸⁰.

4.6 Κυβέρνηση εθνικής ενότητας στην Ελλάδα.

Η πίεση της αποτυχίας της πολιτικής της χούντας ήταν τέτοια ώστε η στρατιωτική ηγεσία αναγκάστηκε να αποδεχθεί το σχηματισμό πολιτικής κυβέρνησης. Στην Αθήνα οι Αρχηγοί των Κλάδων υπό τον Στρατηγό Μπονάνο απαίτησαν από τον Πρόεδρο Φ. Γκιζίκη να σχηματίσει πολιτική κυβέρνηση. Τελικά κατέληξαν στην πρόταση Αβέρωφ - Αραπάκη για πρόταση προς τον Κ.Γ. Καραμανλή που βρισκόταν στη Γαλλία, για ανάληψη καθηκόντων ως πρωθυπουργού.

---

⁸⁰ Παπαγελάς Αλέξης, 2021, σ. 242

Η εξουσία παραδόθηκε στους πολιτικούς, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ορκίστηκε ο πρώτος πρωθυπουργός της Μεταπολίτευσης και ετέθη επικεφαλής της κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας» το πρωί της 24ης Ιουλίου. Οι ΗΠΑ διατηρούσαν επικοινωνία με τον Καραμανλή στο Παρίσι για θέματα ζωτικής σημασίας για αυτούς προετοιμάζοντας την επόμενη μέρα. Ο Καραμανλής ήταν η «γέφυρα» για ειρηνική μετάβαση από τη δικτατορία στη δημοκρατία και στις εκλογές είχε την υποστήριξη των περισσότερων πολιτικών δυνάμεων. Η Τουρκία έσπευσε να συγχαρεί με σχετικό τηλεγράφημα τη νέα Κυβέρνηση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι είχε προϋπάρξει πρόταση για κυβέρνηση Εθνικής ενότητας υπό τον Καραμανλή από τον Χ. Τάσκα την οποία υποστήριξε ο επιχειρηματίας Tom Rappas αλλά τότε δεν έγινε αποδεκτή από τον Χ. Κίσινγκερ. Θεωρείται ότι η Μεταπολίτευση καθυστέρησε να υλοποιηθεί για να μεσολαβήσει η περίοδος Δ. Ιωαννίδη με τα συνακόλουθα πραξικόπημα - ανατροπή Αρχιεπισκόπου Μακαρίου - Τουρκική εισβολή. «Η αναγέννηση της Δημοκρατίας είχε συντελεστεί πάνω στα ερείπια του Κυπριακού δράματος που είχε προκαλέσει η δικτατορία»⁸¹.

4.7 Διάσκεψη της Γενεύης

Η νέα κυβέρνηση επρόκειτο να διαπραγματευτεί στη Γενεύη. Οι Τούρκοι διεύρυναν το προγεφύρωμα. Στις πιέσεις της Εθνικής Φρουράς αντέδρασαν με βομβαρδισμούς. Ο Χ. Τάσκα μετέφερε στον Καραμανλή την Αμερικανική θέση, να μην υποστηριχθεί με έμφαση η επάνοδος του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Ο Κ. Καραμανλής δεν διαφώνησε.

Οι Υπουργοί Εξωτερικών των Εγγυητριών Δυνάμεων Βρετανίας, Ελλάδας, Τουρκίας συμμετείχαν στην διάσκεψη στην Γενεύη μεταξύ 25 και 30 Ιουλίου. Η λύση της ομοσπονδίας απορρίφθηκε από την Ελληνοκυπριακή πλευρά διότι θα ήταν μιας μορφής αναγνώριση της Τουρκικής εισβολής.

Ο Γ. Κληρίδης μέσα σε όλη αυτή την ασφυκτική κατάσταση απευθύνθηκε στη Σοβιετική Ένωση προκαλώντας έντονη αντίδραση της Ουάσιγκτον. Τελικά η διάσκεψη της Γενεύης στις 30 Ιουλίου έληξε με δήλωση των εγγυητριών δυνάμεων στην οποία θα υπήρχαν δύο χωριστές διοικήσεις στην Κύπρο, θα αποχωρούσε η Εθνική Φρουρά από τους Τουρκοκυπριακούς θυλάκες, θα αναγνωρίζονταν η διεύρυνση των θυλάκων. Η διακήρυξη υπήρξε γενικόλογη σχετικά με την κατάπαυση του πυρός, ενώ κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων η Τουρκία εδραιωνόταν στην Κύπρο και παράλληλα υπήρχαν πληροφορίες για κινήσεις στα

---

⁸¹ Κλάψης Αντώνης, 2021, σσ. 85,86

Ελληνοβουλγαρικά σύνορα. Υπήρχε φόβος ότι σε περίπτωση Ελληνοτουρκικού πολέμου θα ακολουθούσε Βουλγαρική επίθεση.

Ακολούθησε δεύτερη Διάσκεψη της Γενεύης 10-14 Αυγούστου. Στις 12 Αυγούστου οι Τουρκοκύπριοι υπέβαλλαν σχέδιο διαχωρισμού της Κύπρου σε 2 ζώνες, ο Κληρίδης αρνήθηκε. Η Τουρκική πλευρά κατέθεσε διάφορα σχέδια για περιοχές που περνούσαν στον έλεγχο Τουρκοκυπρίων και καταλάμβαναν 34% της Νήσου ενώ μέχρι τότε είχε καταλάβει το 4% , γεγονός που αποδεικνύει ότι υπήρχε προσχεδιασμός για επέκταση της κατοχής. Το χάσμα ήταν αγεφύρωτο⁸². Φαινόταν ότι η Τουρκία ήταν αποφασισμένη να προχωρήσει ⁸³. Τελικά η σύσκεψη διακόπηκε τα χαράματα της 14ης Αυγούστου. Δυο ώρες αργότερα ξεκίνησε η δεύτερη στρατιωτική επιχείρηση Αττίλας II⁸⁴.

5. Αττίλας II , ο ρόλος των ΗΠΑ και οι διεθνείς δρώντες

5.1. Δεύτερη φάση εισβολής

Η Τουρκία επιτέθηκε εκ νέου καταλαμβάνοντας το 37% περίπου του Κυπριακού εδάφους. Οι εναπομείνουσες δυνάμεις της ΕΛΔΥΚ, Εθνικής Φρουράς, ένοπλοι πολίτες, είχαν να αντιμετωπίσουν ένα αριθμητικά υπέρτερο Στρατό. Ελλαδίτες και Κύπριοι πάλεψαν με αυταπάρνηση και ηρωισμό. Με εξαίρεση τη Λευκωσία στις υπόλοιπες περιοχές ο Τουρκικός στρατός προχωρούσε ανενόχλητος έως τη μεσολάβηση ΟΗΕ μετά από 2 ημέρες. Σημαντική υπήρξε η συμβολή των Καταδρομέων της «Αποστολή Νίκη», που κατόρθωσαν να αποβιβαστούν, στο να αποφευχθεί η κατάληψη του αεροδρομίου της Λευκωσίας. Η Τουρκία εδραιωνόταν στην Βόρεια Κύπρο.

Η επίκληση του δικαιώματος της επεμβάσεως, μετά την αποκατάσταση της Συνταγματικής νομιμότητας, είχε καταρρεύσει αλλά η Τουρκία αν και έκθετη στη διεθνή κοινή γνώμη δεν έδειχνε να ενοχλείται. Εκμεταλλεζόμενη την ευνοϊκή διεθνή συγκυρία, την πολιτική αστάθεια των ΗΠΑ, τις συγκρούσεις μεταξύ Ελληνοκυπρίων, την ύφεση κατόρθωσε να επιτύχει τα σχέδιά της⁸⁵. Η Σοβιετική Ένωση αντέδρασε μόνο στον Αττίλα II επειδή πλέον το 37% του νησιού κατεχόταν από χώρα του ΝΑΤΟ.

Μετά την κατάπαυση του πυρός στο Βορειοανατολικό τμήμα βρέθηκαν αρκετές χιλιάδες Ελληνοκύπριοι εγκλωβισμένοι. Αρχικά αρκετοί από αυτούς θέλησαν να παραμείνουν στα σπίτια τους ελπίζοντας στο τέλος των εχθροπραξιών. Ωστόσο στην πορεία περίπου 150.000

---

⁸² Κρανιδιώτης Νίκος, 2008, σ. 451

⁸³ Waldheim Kurt . (1985). *In the eye of the storm*. London: Weidenfeld & Nicolson, σ.86

⁸⁴ Συρίγος Μ. Άγγελος, 2012, σ. 227

⁸⁵ Σακκάς Γιάννης, 2012, σ. 190

Ελληνοκύπριοι μετακινήθηκαν νοτιότερα και τον επόμενο χρόνο περίπου 60.000 Τουρκοκύπριοι μετακινήθηκαν από τον Νότο στον Βορά⁸⁶. Μια ακόμα τραγική συνέπεια της εισβολής ήταν οι αγνοούμενοι. Δεν έλλειψαν δυστυχώς βιαιοπραγίες εναντίον άμαχου πληθυσμού, λεηλασίες, μαζικές δολοφονίες.

5.2 Ρόλος Χένρι Κίσινγκερ

Ο Χ. Κίσινγκερ προσπάθησε να βρει συμβιβαστική λύση μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών μετά την πρώτη εισβολή. Τυπικά δεν συμφωνούσε με την Τουρκική ενέργεια, ουσιαστικά όμως δεν απέτρεψε την Τουρκία υπό τον φόβο της επιβάρυνσης των Αμερικανοτουρκικών σχέσεων. Σε καμία περίπτωση δεν ήθελε να δυσαρεστήσει την Τουρκία που κατείχε σημαντικότερη γεωπολιτική θέση από την Ελλάδα λόγω γεινίασης με Ρωσία, Μέση Ανατολή και κεντρική Ασία και διέθετε σταθμούς ηλεκτρονικής παρακολούθησης Σοβιετικών πυραύλων και δραστηριοτήτων. Χειρίστηκε την κατάπαυση του πυρός έτσι ώστε να διευκολύνει την Τουρκία να εξασφαλίσει προγεφύρωμα και να φέρει στη συνέχεια ενισχύσεις⁸⁷.

Ο τότε Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ χαρακτηρίζει μυθολογία, εθνοτικά πάθη και όχι σοβαρές τις σκέψεις που τον ήθελαν ενορχηστρωτή των ενεργειών της Τουρκίας. Όμως από την επόμενη μέρα της εισβολής αντί να φροντίσει να τερματιστεί η αποβατική ενέργεια, που τότε είχε φθάσει το 4%, μίλούσε για διζωνική ομοσπονδία ως ιδανική λύση για τη Νήσο. Ούτε επανέφερε τον Μακάριο πριν την εισβολή ώστε να αποκαταστήσει την τάξη πραγμάτων, ικανοποιώντας το αίτημα της Τουρκίας. Μάλιστα έστειλε τον Ρότζερ Ντέιβις στον Υπουργό Εξωτερικών της ολιγοήμερης κυβέρνησης Ν. Σαμψών δηλώνοντας την αποδοχή του. Στα απομνημονεύματά του δηλώνει ότι δεν είχε σαφή εικόνα της επικείμενης κρίσης⁸⁸

Σύμφωνα με δημοσιογραφική έρευνα των Κ. Βενιζέλου, Μ. Ιγνατίου στο γραφείο του Χ. Κίσινγκερ σε ένα φάκελο γεμάτο έγγραφα, με τον χαρακτηρισμό “For Eyes Only” υπήρχε χάρτης⁸⁹ που αποδεικνύει ότι η εισβολή ήταν σχεδιασμένη από την Ουάσιγκτον. Υπήρχε μια σειρά χαρτών στους οποίους απεικονίζονταν οι κινήσεις των Τούρκων εισβολέων για το χρονικό διάστημα 20 Ιουλίου-13 Αυγούστου. Ο ένατος χάρτης⁹⁰ με ημερομηνία 13 Αυγούστου απεικόνιζε - προέβλεπε όσα επρόκειτο να γίνουν στις 14 Αυγούστου, την ολοκλήρωση της

---

⁸⁶ Κυπριακό (ζήτημα)

[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%85%CF%80%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C_\(%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%85%CF%80%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C_(%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1)) ,Πρόσβαση 1/10/2021

⁸⁷ Ριζάς Σωτήρης, 2004, σ. 218

⁸⁸ Kissinger Henry, 2012, σ. 203

⁸⁹ «Map done by the Bureau of Intellegence and Research projecting Turkish moves on Cyprus, August 13, 1974. SECRET”».

⁹⁰ 2.Χάρτης πρόβλεψης κινήσεων των Τούρκων εισβολέων

εισβολής. Ο χάρτης σώθηκε χάρη στη συνήθεια του Χ. Κίσιγγκερ να κρατά σημειώματα συνεργατών στο προσωπικό του αρχείο⁹¹.

Ο Χ. Κίσιγγκερ δεν καταδίκασε την Τουρκία κατά τον Αττίλα ΙΙ. Αποποιήθηκε κάθε ευθύνη χαρακτηρίζοντας μυθεύματα τον δικό του καθοριστικό ρόλο. Υποστήριζε ότι οι ΗΠΑ είχαν ήδη σταματήσει Τουρκική εισβολή δύο φορές και δεν μπορούσαν να πράξουν το ίδιο για τρίτη φορά και ακόμα ότι η Ελλάδα έπρεπε να δείξει ευελιξία μετά την πρώτη εισβολή και να κάνει μια καλύτερη συμφωνία με την Τουρκία⁹². Σίγουρα δεν έδρασε προληπτικά πάρα τις προειδοποιήσεις των συνεργατών του και την τεράστια εμπειρία που είχε σ' αυτά τα θέματα.

Η μονή του αντίδραση υπήρξε το εμπάργκο (μόνο για νέα όπλα) προς την Τουρκία το 1975 μετά από πιέσεις Ελληνοαμερικανικών οργανώσεων και του άσχημου κλίματος που είχε δημιουργηθεί στο Κογκρέσο. Τα τρία χρόνια εφαρμογής του εμπάργκο η Τουρκία λάμβανε όπλα από Γερμανία, Ιταλία, Σοβιετική Ένωση και στρατιωτικό υλικό έμμεσα μέσω του ΝΑΤΟ⁹³.

5.3 Αντιδράσεις λοιπών ισχυρών δρώντων

Από την πλευρά της Σοβιετικής Ένωσης καταδικάστηκε το πραξικόπημα και εκφράστηκε δυσφορία για την Τουρκική εισβολή, όμως τα τετελεσμένα έγιναν αποδεκτά. Αφενός δεν ήταν επιθυμητή η διατάραξη των σχέσεων με την Τουρκία, αφετέρου η αντιπαλότητα μεταξύ κρατών μελών του ΝΑΤΟ ήταν προς το συμφέρον της. Εκείνη την εποχή οι Τουρκοσοβιετικές σχέσεις ήταν άριστες.

Η Βρετανία ως εγγυήτρια δύναμη συνεχίζοντας το διαχρονικό, υποστηρικτικό ρόλο προς τη Τουρκία θεώρησε επιτυχείς τις μεσολαβητικές προσπάθειες στις συναντήσεις της Γενεύης αν και ακολούθησε η δεύτερη φάση της εισβολής «Αττίλας ΙΙ». Η διεθνής κοινότητα υπήρξε απρόθυμη να στιγματίσει την Τουρκία ως επιδρομέα αν και δεν θα άλλαζε η πορεία των πραγμάτων⁹⁴.

5.4 Αντίδραση της Ελλάδας

Η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας δεν έλεγχε πλήρως το Στρατό αφού υπήρχαν ακόμα Αξιωματικοί προσκείμενοι στον Δ. Ιωαννίδη. Το ενδεχόμενο αποστολής αεροσκαφών στην Κύπρο ήταν αναποτελεσματικό αφού δεν είχαν αυτονομία καυσίμων και θα έπρεπε να προσγειωθούν σε αεροδρόμιο γειτονικών χωρών της Μέσης Ανατολής ή στις Βρετανικές

⁹¹ Ιγνατίου Μιχάλης & Βενιζέλος Κώστας, 2002

⁹² Παπαγελάς Αλέξης, 2021, σ.σ. 24,344

⁹³ Συρίγος Μ. Άγγελος, 2012, σ. 232

⁹⁴ Κληρίδης Γλαύκος. (1989). *Η κατάθεσή μου*. Αθήνα: Αλήθεια, σ. 274

βάσεις για ανεφοδιασμό. Διαφορετικά δεν θα είχαν τη δυνατότητα επιστροφής. Η αποστολή Ελληνικών δυνάμεων με νηοπομπή θα μπορούσε να προσβληθεί αεροπορικά. Δεν υπήρχε Μεραρχία έτοιμη να σταλεί στην Κύπρο. Η Βρετανία είχε αρνηθεί να προστατέψει τη νηοπομπή. Τα Ελληνικά νησιά ήταν ανοχύρωτα. Το μεγαλύτερο τμήμα του εξοπλιστικού προγράμματος της Ελλάδας δεν είχε ακόμα ολοκληρωθεί και η προηγηθείσα επιστράτευση είχε αποτύχει. Οι εισηγήσεις των στρατιωτικών επιτελείων ήταν αρνητικές. Έτσι φθάσαμε στο «η Κύπρος κείται μακράν» και ακολούθησε η κατάπαυση του πυρός⁹⁵. Στις 15 Αυγούστου 1974 εκφωνήθηκε διάγγελμα του Πρωθυπουργού Κ. Καραμανλή προς τον Ελληνικό λαό στο οποίο μεταξύ άλλων ανέφερε «... Η ένοπλη αντιμετώπιση των Τούρκων στην Κύπρο ήταν αδύνατη και λόγω απόστασης και λόγω των τετελεσμένων γεγονότων που γνωρίζετε...»⁹⁶.

Η μονή αντίδραση από την πλευρά της Ελλάδας ήταν η αποχώρηση από την στρατιωτική πτέρυγα του ΝΑΤΟ. Ωστόσο μια ενδονατοϊκή σύγκρουση είχε αποφευχθεί. Η αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ ήταν περιορισμένης έκτασης ζημιά για την συμμαχία⁹⁷. Είχε συμβολικό χαρακτήρα, περισσότερο για εκτόνωση λαϊκής αγανάκτησης σχετικά με την αδράνεια της Δύσης. Η Ελλάδα δεν μπορούσε να αντιδράσει ως μικρή χώρα που έχει ανάγκη συμμάχους, όντας περιτριγυρισμένη από απειλές. Η αποχώρηση της Ελλάδας δημιούργησε προβλήματα καθώς ο αμυντικός μηχανισμός του ΝΑΤΟ για την περιοχή που κάλυπτε η Ελλάδα, δηλαδή ο επιχειρησιακός έλεγχος του εναέριου χώρου του Αιγαίου, πέρασε στην Τουρκία και παραμέρισε την Ελλάδα από τη λήψη αποφάσεων.

Η κυβέρνηση Καραμανλή κατηγορήθηκε από μερίδα στρατιωτικών της εποχής για το ότι δεν αντικατέστησε την ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων οι οποίοι δεν αντέδρασαν στην Τουρκική εισβολή. Ίσως είναι χρήσιμο να ληφθεί υπόψη ότι στη χώρα μόλις είχε αποκατασταθεί η Δημοκρατία και στους κόλπους του στρατεύματος υπήρχε ακόμη αρκετή αντίδραση η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε ανατροπή της κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας. Οι αρχηγοί των Ενόπλων Δυνάμεων, που απέτρεψαν ένα Ελληνοτουρκικό πόλεμο μετά τον Αττίλα Ι στάθηκαν αδύναμοι να αποτρέψουν την ολοκλήρωση της διχοτόμησης με τον Αττίλα ΙΙ. Ο Χ. Τάσκα απομακρύνθηκε και ο νέος πρέσβης Τάιλερ σε συνομιλία με τον Καραμανλή είπε «Δεν έχουμε σκοπό να παραδεχθούμε λάθη και δεν πιστεύουμε ότι κάναμε λάθη»⁹⁸.

---

⁹⁵ Συρίγος Μ. Άγγελος, 2012, σ. 234

⁹⁶ Η Ελληνική Μεραρχία στην Κύπρο (1964-68) και ο Ρόλος των Μεγάλων Δυνάμεων, Άγγελος Συρίγος https://www.academia.edu/42679825/%CE%A3%CE%A4%CE%A1%CE%91%CE%A4%CE%97%CE%93%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%9D_2-2018., Πρόσβαση 29/11/2021

⁹⁷ Ριζάς Σωτήρης, 2004, σ. 249

⁹⁸ Παπαγελάς Αλέξης, 2021, σ. 549

5.5 Δολοφονία Αμερικανού πρέσβη Ρότζερ Ντέιβις στη Λευκωσία

Ο έντονος αντιαμερικανισμός και η άποψη πως οι Η.Π.Α. βρίσκονταν στο παρασκήνιο του Αττίλα ήταν διάχυτα. Με την ολοκλήρωση της δεύτερης φάσης της Εισβολής έξω από την Αμερικανική Πρεσβεία στη Λευκωσία στις 19 Αυγούστου 1974 πραγματοποιούνταν διαδήλωση εναντίον του Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών Χένρι Χ. Κίσιγκερ, της C.I.A, των Η.Π.Α, του ΝΑΤΟ. Ο Αμερικανός πρέσβης, Ρότζερ Ντέιβις, ενώ βρισκόταν στο γραφείο του, δέχθηκε μια σφαίρα η οποία έφθασε εκεί σπάζοντας το τζάμι⁹⁹. Είχαν προηγηθεί πληροφορίες από τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ ότι θα προσπαθούσαν να δολοφονήσουν τον Ντέιβις, τον Χ. Τάσκα ή και τον ίδιο τον Χ. Κίσιγκερ.

5.6 Προσπάθειες Επίλυσης του Κυπριακού

Το 1975 ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις που σκοπό είχαν την εξεύρεση δίκαιης λύσης του Κυπριακού. Υπήρξε μια αρχική συμφωνία μεταξύ του Αρχιεπίσκοπου Μακαρίου και του ηγέτη των Τουρκοκυπρίων Ραούφ Ντενκτάς. Τότε τέθηκαν οι βάσεις και χαράχθηκαν οι κατευθύνσεις των διαπραγματεύσεων που επρόκειτο να ακολουθηθούν.

Σκοπός ήταν να διασφαλιστεί η ενότητα της χώρας στο πλαίσιο μιας διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας¹⁰⁰. Το 1979 ο πρόεδρος της Κύπρου Σπ. Κυπριανού και ο ηγέτης των Τουρκοκυπρίων Ραούφ Ντενκτάς υπέγραψαν μια δεύτερη συμφωνία η οποία συμπεριελάμβανε την αποστρατικοποίηση της Νήσου, διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τέθηκαν οι βάσεις για την Ανεξαρτησία της Κύπρου ενώ υπήρχε πρόβλεψη για επιστροφή της Αμμοχώστου.

Το 1994 καταβλήθηκε προσπάθεια σύγκλισης μεταξύ του Προέδρου Γλαύκου Κληρίδη και του Ραούφ Ντενκτάς χωρίς αποτέλεσμα δεδομένης της Τουρκικής αδιαλλαξίας. Το 1999 καθώς και το 2002 συνεχίστηκαν οι συνομιλίες χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα. Στις 16 Νοεμβρίου 2002 ο Γεν Γραμματέας του ΟΗΕ Κόφι Ανάν κάλεσε τα δυο μέρη και τους παρουσίασε ένα σχέδιο το οποίο έδινε λύση στο Κυπριακό ζήτημα. Το σχέδιο Ανάν αναθεωρήθηκε δυο φορές τον Δεκ 2002 και τον Φεβ 2003. Ο Κόφι Ανάν τον Μάρτη του 2003 κάλεσε του δυο ηγέτες Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων για να συνομιλήσουν στη Χάγη. Οι Τουρκοκύπριοι δεν συμφωνήσαν στους όρους που έθεσε ο Τάσος Παπαδόπουλος Πρόεδρος

---

⁹⁹ Η μηχανή του χρόνου, <http://www.mixanitouxronou.com.cy/egklimata-2/i-dolofonia-sti-lefkosia-tou-amerikanou-presvi-rotzer-nteivis-meta-tin-isvoli-pou-parameni-anexichniasti-to-porisma-lei-apos-adespoti-sfera/> Πρόσβαση 2/11/2021

¹⁰⁰ Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου της 12ης Φεβρουαρίου 1977, [https://www.pio.gov.cy/%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1-\(19-%CE%BC%CE%B1%CE%90%CE%BF%CF%85-1979\).html](https://www.pio.gov.cy/%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1-(19-%CE%BC%CE%B1%CE%90%CE%BF%CF%85-1979).html) Πρόσβαση 5/11/2021

της Κυπριακής δημοκρατίας σχετικά με την επίτευξη μιας λύσης που θα ήταν λειτουργική και διαρκής. Από τη πλευρά της Τουρκίας υπήρχε έλλειψη πολιτικής βούλησης με αποτέλεσμα να προβάλλει διαδικαστικές αντιρρήσεις για ανάλωση χρόνου.

Έτσι τον Μάρτη του 2004 ο Γεν Γραμματέας του ΟΗΕ επανήλθε καταθέτοντας το οριστικό σχέδιο επίλυσης, με σκοπό να διενεργηθούν δημοψηφίσματα και από τις δυο πλευρές. Οι Τουρκοκύπριοι το ενέκριναν με ποσοστό 64,9% ενώ οι Ελληνοκύπριοι το απέρριψαν με ποσοστό 75,8%. Οι ενστάσεις των Ελληνοκυπρίων εστιάζονταν κυρίως στην αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων, στη μονομερή επέμβαση από ξένες δυνάμεις, καθώς και στην αποχώρηση των Τούρκων εποίκων, ενώ οι εγγυήσεις που προσφέρονταν ήταν ανεπαρκείς.

Οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν τόσο επί προέδρου Δ. Χριστόφια, όσο και με τον σημερινό Πρόεδρο Ν. Αναστασιάδη. Η αδιαλλαξία όμως της Τουρκίας συνεχίστηκε επιμένοντας στην παρουσία στρατευμάτων και στα επεμβατικά της δικαιώματα. Όταν ανακαλύφθηκαν ενεργειακά κοιτάσματα στην ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας η Τουρκία αύξησε την παρουσία της στην περιοχή. Συγκεκριμένα στις 23 Ιουλίου 2021 πρόβη σε άνοιγμα των Βαρωσίων, εισπράττοντας την διεθνή αποδοκιμασία. Επιπλέον διεξάγονται έρευνες εντός της Κυπριακής ΑΟΖ καταπατώντας τα νόμιμα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου όπως αυτά καθορίζονται από το Διεθνές Δίκαιο της θάλασσας.

5.7 Η γεωπολιτική αναβάθμιση της Κύπρου

Η ανακάλυψη ενεργειακών κοιτασμάτων στην ΑΟΖ της Κύπρου αυξάνει δυναμικά την υπεραξία της και συντελεί στην διαμόρφωση συνθηκών που θα ευνοήσουν μια δίκαιη λύση του Κυπριακού προβλήματος. Η Τουρκία ωστόσο συνεχίζει την επεκτατική της πολιτική διεκδικώντας μερίδιο από αυτά τα κοιτάσματα για λογαριασμό των Τουρκοκυπρίων, αυξάνοντας παράλληλα τις απειλές διεκδικώντας ενεργό ρόλο στο νέο ενεργειακό χάρτη που τείνει να διαμορφωθεί στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Από την άλλη πλευρά οι ΗΠΑ υπογραμμίζουν την παρουσία τους στην περιοχή και με τις διπλωματικές κινήσεις που εκδηλώνονται δίνουν «ψήφο εμπιστοσύνης» τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Κύπρο, όπου διακυβεύονται μεγάλα οικονομικά συμφέροντα, δεδομένου ότι ο Αμερικανικός κολοσσός «Exxon Mobil» έχει αναλάβει την ενεργειακή εκμετάλλευση θαλασσιών οικοπέδων της Κύπρου.

Από πλευράς Ε.Ε. η Γαλλία ενισχύει την συνεργασία της με την Κύπρο τόσο στον ενεργειακό τομέα αναλαμβάνοντας θαλάσσιες έρευνες ενεργειακών κοιτασμάτων δια της εταιρείας Total, τόσο και στον αμυντικό τομέα υπογράφοντας μια προνομιακή αμυντική συνεργασία που μεταξύ άλλων περιλαμβάνει την κατασκευή Ναυστάθμου καθώς και στον

εκσυγχρονισμό της υφιστάμενης αεροπορικής βάσης στην Πάφο. Όλα αυτά εδραιώνουν την αυξημένη βαρύτητα της Κύπρου στην Ανατολική Μεσόγειο ενώ θα αναβαθμίσουν και τον ρόλο της στην Ευρωπαϊκή Ένωση προσφέροντας εναλλακτική δυνατότητα προμήθειας φυσικού αερίου μειώνοντας την εξάρτηση από την Ρωσία.

5.8 Επιπτώσεις της Τουρκικής παρουσίας στην Κύπρο

Η εδραίωση της Τουρκικής παρουσίας στο Βόρειο τμήμα της Νήσου παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα όπως προβλέπονται από τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Οι πρόσφυγες, οι αγνοούμενοι και οι συγγενείς τους, οι εγκλωβισμένοι στο κατεχόμενο τμήμα, ο παράνομος εποικισμός, η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ζητήματα που παραμένουν άλυτα. Η Τουρκία συνεργάζεται με Ισλαμικές οργανώσεις, συμμαχεί με ριζοσπαστικές Παλαιστινιακές οργανώσεις, ενέργειες που μειώνουν την θέση της στο Δυτικό σύστημα ασφάλειας και αυξάνουν αντίστοιχα τη θέση της Κύπρου και της Ελλάδας. Η Κυπριακή Δημοκρατία διεκδικεί την αποκατάσταση της διεθνούς νομιμότητας, την αποχώρηση των Τουρκικών στρατευμάτων κατοχής, του σεβασμού των συνθήκων Ζυρίχης-Λονδίνου.

Στην προσπάθεια που καταβάλει η Τουρκία να καταστεί ισχυρή περιφερειακή δύναμη, η Κύπρος της προσφέρει στρατηγικό πλεονέκτημα. Η ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου διακρίνεται από ρευστότητα και συνεχίζεται η διαμόρφωση ισορροπιών. Οι κρίσεις σε Συρία, Λίβανο, Παλαιστίνη, σε συνδυασμό με την ανακάλυψη υδρογονανθράκων στην περιοχή συντηρούν τις διενέξεις. Η Τουρκία δυστυχώς και σήμερα ασκεί μια επεκτατική πολιτική παρεμβαίνοντας σε Ιράκ, Συρία και Λιβύη. Εφαρμόζοντας το μεγαλεπήβολο σχέδιό της «Γαλάζια Πατρίδα» παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και τα θεσμοθετημένα δικαιώματα κρατών και λαών που απορρέουν από τις Διεθνείς Συνθήκες. Όλα αυτά συνηγορούν στο ότι ο Ελληνισμός είναι αναγκαίο να βρίσκεται σε εγρήγορση, ενωμένος, με αυξημένη δυνατότητα αποτρεπτικής ισχύος.

Συμπεράσματα

Σημαντικοί παράγοντες για την ασφάλεια ενός κράτους είναι η πολιτική σταθερότητα σε συνδυασμό με την κοινωνική συνοχή, την οικονομία, την κρατική οργάνωση, τον πολιτισμό. Οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές ανακατατάξεις διαταράσσουν την ισορροπία, μεταβάλλουν την γεωπολιτική θέση και υπεράξια μιας χώρας. Η Ένωσή της Κύπρου με την Ελλάδα υπήρξε ένα ανεκπλήρωτο όνειρο το οποίο προσπάθησε να υλοποιήσει με ανορθόδοξο τρόπο το καθεστώς του Δ. Ιωαννίδη ο οποίος ανέλαβε την εξουσία ανατρέποντας τον δικτάτορα Γ. Παπαδόπουλο εφαρμόζοντας στην Ελλάδα ένα ακόμη σκληρότερο ολοκληρωτικό καθεστώς. Το Κυπριακό Ζήτημα δεν αντιμετωπίστηκε ρεαλιστικά και επιδιώχθηκε χωρίς συντονισμό από Ελλάδα και Κύπρο κυρίως χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα γεωστρατηγικά συμφέροντα ισχυρών δρώντων με αποτέλεσμα την Κυπριακή «τραγωδία». Η διεθνής ύφεση, η πολιτική αστάθεια των ΗΠΑ, τα ελληνικά πολιτικά σφάλματα δημιούργησαν μια διεθνή συγκυρία κατάλληλη για να εισβάλει η Τουρκία στη Μεγαλόνησο, δράττοντας την ευκαιρία που της έδωσε το πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου και η αδράνεια της Ελληνικής πλευράς, χρησιμοποιώντας την δυνατότητα που της παρείχε ο ρόλος της εγγυήτριας δύναμης¹⁰¹.

Όπως προκύπτει από τα γεγονότα υπήρξαν πολλές ενέργειες που δεν έγιναν κυρίως στη πρώτη φάση της εισβολής. Ο διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων, που εξυφάνθηκε από το 1964, επιβλήθηκε 10 χρόνια αργότερα. Η αποδοχή του Αμερικανοτουρκικού αιτήματος για απομάκρυνση της Ελληνικής Μεραρχίας, χωρίς δέσμευση της Τουρκίας για σεβασμό της εδαφικής ακεραιότητας, υπήρξε απερίσκεπτη ενέργεια από την Ελληνική πλευρά και διατάραξε το ισοζύγιο δυνάμεων (equilibrium of power όρος που χρησιμοποιούσε ο Χ. Κίσινγκερ)¹⁰² . Η υπονόμηση της Κυπριακής Ανεξαρτησίας από την Ελλάδα και η κατάσταση σχεδίων αποσταθεροποίησης άνοιξε τις πύλες για την εισβολή του Αττίλα. Είναι ξεκάθαρη η ύπαρξη ευθυνών του καθεστώτος Δ. Ιωαννίδη, που από έλλειψη πολιτικής διορατικότητας, απέφυγε κάθε συνεργασία με την Τουρκία για την επίλυση του Κυπριακού, επιδείνωσε τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις, σχεδίασε και υλοποίησε το πραξικόπημα εναντίον του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, τον οποίο αντιπαθούσε, επειδή τον θεωρούσε εθνικά επικίνδυνο καθώς πίστευε ότι υπέθαλπε τον κομμουνισμό και τον ανέτρεψε μη προβλέποντας την αντίδραση της Τουρκίας δίνοντάς της νομικό πρόσχημα για επέμβαση. Ο Δ. Ιωαννίδης σε μια προσπάθεια να αποσείσει τις δικές του ευθύνες εξαπέλυσε κατηγορίες περί εξαπάτησής του. Έδειξε μεγαλύτερη προθυμία από τον προκάτοχό του σχετικά με την υλοποίηση μιας

¹⁰¹ Ιγνατίου Μιχάλης & Βενιζέλος Κώστας, 2002, σ. 40

¹⁰² Σακκάς Γιάννης, 2012, σ. 190

εκδοχής του σχεδίου Άτσεσον πιστεύοντας ότι αν κατόρθωνε να επιτύχει την Ένωση θα εδραιωνόταν και θα απορροφούσε τη δυσαρέσκεια του Ελληνικού λαού για το καθεστώς του¹⁰³. Είχε ελάχιστη εμπειρία για διεθνή ζητήματα και τοποθετούσε την Ελλάδα στο κέντρο του κόσμου¹⁰⁴. Δεν αντέδρασε κατά την πρώτη εισβολή με αποτέλεσμα την κατάληψη τελικά του 37% του Κυπριακού εδάφους από την Τουρκία, η οποία εκμεταλλεύτηκε την αντιπαλότητα στο εσωτερικό της Κύπρου για να επιβάλει γεωπολιτικά τετελεσμένα. Οι Τούρκοι εκμεταλλεύτηκαν τα Ελληνικά και Ελληνοκυπριακά σφάλματα¹⁰⁵.

Κοιτώντας το χθες δεν αρκεί η διαλεύκανση των σκοτεινών σημείων και η απόδοση ευθυνών. Σίγουρα κάποιοι έφταιξαν, κάποιοι έκαναν ολέθρια λάθη. Σήμερα σημασία έχει η εξαγωγή συμπερασμάτων ώστε να μην επαναληφθούν αυτά τα γεγονότα εκεί ή κάπου αλλού με παρόμοιο τρόπο. Η προσεκτική μελέτη της ιστορίας μας δίνει συχνά απαντήσεις για προβλήματα που μας απασχολούν αυτή την περίοδο. Το μεγάλο ειδικό βάρος της Τουρκίας εκείνη την εποχή υπήρξε παράγοντας ενίσχυσης της Τουρκικής αδιαλλαξίας. Επίσης, η αδράνεια του διεθνούς παράγοντα τόσο στο πραξικόπημα όσο και στην εισβολή ήταν καθοριστικά. Δυστυχώς μέχρι σήμερα οι πληγές παραμένουν ανοικτές η δε απειλή από την Τουρκία υφίσταται αυξανόμενη, δεδομένου του ενδιαφέροντος της για την θέση και τον ορυκτό πλούτο της ευρύτερης περιοχής, αδιαφορώντας για τα ψηφίσματα του ΟΗΕ και το Διεθνές Δίκαιο. Οι δε μεγάλες δυνάμεις αρκούνται σε χλιαρές λεκτικές νουθεσίες χωρίς κανένα πρακτικό αποτέλεσμα.

Στην προσπάθεια της Τουρκίας να καταστεί ισχυρή περιφερειακή δύναμη, η Κύπρος της προσφέρει στρατηγικό πλεονέκτημα. Η ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου διακρίνεται από ρευστότητα και συνεχίζεται η διαμόρφωση ισορροπιών. Οι κρίσεις σε Συρία, Λίβανο και Παλαιστίνη, σε συνδυασμό με την ανακάλυψη υδρογονανθράκων στην περιοχή συντηρούν τη ρευστότητα και τις ανεπίλυτες συγκρούσεις.

Το δίκαιο των ισχυρών βρίσκεται συχνά σε σύγκρουση με το Διεθνές Δίκαιο. Παρατηρούμε φαινόμενα κατά τα οποία κάποιες χώρες εποφθαμιούν την γεωπολιτική υπεράξια άλλης χώρας και σχεδιάζουν την εκμετάλλευσή της προς ίδιον όφελος αλλά κανείς δεν αντιδρά. Τα αδύναμα κράτη κινδυνεύουν με αφανισμό, όταν αντιστρατεύονται συμφέροντα ισχυρών δρώντων, τα οποία γίνονται γνώμονας για την επίλυση διεθνών προβλημάτων¹⁰⁶. Η

---

¹⁰³ Sakkas John, Anastasakis Othon, Lagos Katerina, 2021, σ. 350

¹⁰⁴ Κλάφης Αντώνης, 2021, σσ. 26,27

¹⁰⁵ Τα γεγονότα της Κοφίνου, Σαν Σήμερα, <https://www.sansimera.gr/articles/343>

Πρόσβαση 15/11/2021

¹⁰⁶ Handel Michael. (1990). *Weak States in the International System*. London: Routledge σ. 53

έλλειψη ρυθμιστικής εξουσίας των ισχυρών δρώντων του διεθνούς συστήματος στην οποία να μπορούν να καταφύγουν αδύναμα κράτη για επίλυση διαφορών¹⁰⁷ τα καθιστά απροστάτευτα.

Είναι αναγκαία η πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική ενός κράτους όμως τηρουμένων των αναλογιών. Η διατήρηση ισορροπιών είναι απαραίτητο κύριο μέλημα των κυβερνήσεων των κρατών. Αναγκαία επιδίωξη είναι η διόρθωση του λάθους διαιώνισης της διαίρεσης και του εθνικού διχασμού που λόγω της σκοπιμότητας του Διεθνούς παράγοντα επιδιώκεται προκειμένου να έχει τον έλεγχο¹⁰⁸.

Το προσωπικό στοιχείο που συμμετέχει αρκετές φορές στη χάραξη εξωτερικής πολιτικής συχνά οδηγεί σε λανθασμένες αποφάσεις. Οι ιδεολογικές αγκυλώσεις και ο μεγαλοϊδεατισμός των κυβερνώντων αποδεικνύονται επιζήμια για τα συμφέροντα μιας χώρας. Η μονομερής ερμηνεία της διεθνούς πραγματικότητας δεν βοηθά στην επίλυση προβλημάτων και αποπροσανατολίζει από τα εθνικά συμφέροντα. Η εξωτερική πολιτική ενός κράτους δεν είναι δυνατόν να χαράσσεται στη βάση προσωπικών γνωριμιών και συμφερόντων. Ασκείται με γνώμονα τα κοινά συμφέροντα των κρατών.

Στις μέρες μας υπάρχουν συγκρουσιακά φαινόμενα ανεξέλεγκτα ενώ η διεθνής πολιτική είναι ρευστή. Είναι αναγκαίες οι συμμαχίες που συμβάλλουν στην ευημερία και υπόσχονται παροχή ασφάλειας από τα ισχυρά κράτη προς τα λιγότερο ισχυρά έναντι στρατηγικών παραχωρήσεων. Βέβαια οι συμμαχίες συνήθως δεν είναι ικανές να αποτρέψουν επιθετικές ενέργειες από τρίτους αλλά χρειάζεται ενίσχυση της ισχύος του αδύναμου κράτους. Καθίσταται αναγκαία η αμυντική θωράκιση ώστε να αποθαρρύνεται κάθε επιθετική επιβουλή και να διασφαλίζονται τα εθνικά συμφέροντα. Κάθε κράτος είναι απαραίτητο να είναι σε θέση να διαφυλάξει την εδαφική του ακεραιότητα και να μην διαταράσσει με ενέργειές του τη γεωπολιτική ισορροπία.

---

¹⁰⁷ Παναγιωτίδης Νίκος, 2015, σ. 65

¹⁰⁸ Γιαλλούριδης Χριστόδουλος . (2015, 12 3). *Η γεωπολιτική υπεραζία της Κύπρου*. Ανάκτηση από foreignaffairs: <https://www.foreignaffairs.gr/articles/70606/xristodoylos-k-gialloyridis/i-geopolitiki-yperaksia-tis-kyproy?page=show>, Πρόσβαση 18/11/2021

Βιβλιογραφία

Βιβλία

Ξενόγλωσση

- Handel Michael. (1990). *Weak States in the International System*. London: Routledge.
- Mayes Stanley. (1982). *Makarios: A Biography*.
- Brands, H. W. (1987). *America Enters the Cyprus Tangle, 1964*.
- Clogg Richard. (2002). *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-2000*. Αθήνα: Κάτοπτρο.
- Fouskas V. (2005). *Uncomfortable Questions: Cyprus, October 1973–August 1974*.
- Fouskas Vassilis . (2001, Ιούλιος 1). «Reflections on the Cyprus Issue and the Turkish Invasions of 1974». *Mediterranean Quarterly*, σ. 127. Ανάκτηση από Πανεπιστήμιο Ανατολικού Λονδίνου.
- Göktepe, C. (2005). *The Cyprus Crisis of 1967 and Its Effects on Turkey's Foreign Relations*. Middle Eastern Studies.
- Kissinger Henry. (1995). *Διπλωματία*. Αθήνα: Λιβάνης.
- Kissinger Henry. (2012). *Years of renewal* . London: Simon & Schuster Ltd.
- Klimke, M., & Scharloth, J. (2008). *1968 in Europe: A History of Protest and Activism, 1956-1977* . London: Πάλγκρειβ Μακμίλαν.
- Mallinson William. (2010). *Cyprus, Diplomatic History and the Clash of Theory in International Relations*. London-New York: I.B.Tauris.
- Miller J. E. (2009). *The United States and the Making of Modern Greece: History and Power, 1950-1974*. Amazon.
- Nicolet Claude. (2009). *United States Policy Towards Cyprus, 1954-1974*. Leipzig: Harrassowitz.
- O'Malley Brendan & Craig Jan. (2001). *The Cyprus conspiracy*. I.B.Tauris.
- Sakkas John, Anastasakis Othon, Lagos Katerina. (2021). *The greek military regime and the Cyprus question (Chapter 12)*. Στο *Greek military dictatorship*. Berghahn Books.
- Stern Lawrence . (1977). *The wrong horse*. New York: Times Books.
- Thomas A. J. (1979). *International Law and the Turkish Invasion*. Nicosia: Zavallis Press.
- Waldheim Kurt . (1985). *In the eye of the storm*. London: Weidenfeld & Nicolson.

Ελληνόγλωσση

- Δρουσιώτης Μακάριος. (2002). *1974 Το άγνωστο παρασκήνιο της τουρκικής εισβολής*. Λευκωσία: Αλφάδι.
- Ιγνατίου Μιχάλης & Βενιζέλος Κώστας. (2002). *Τα Μυστικά Αρχεία του Κίσιντζερ: Η Απόφαση για τη Διχοτόμηση*. Αθήνα: Λιβάνης.
- Κεφαλά Βιβή. (2021). *Διεθνής πολιτική στη Μέση Ανατολή και ανεπίλυτες συγκρούσεις*. Αθήνα: Σιδέρης.
- Κλάψης Αντώνης . (2021). *1974 Μεταπολίτευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κληρίδης Γλαύκος. (1989). *Η κατάθεσή μου*. Αθήνα: Αλήθεια.
- Κουφουδάκης Βαγγέλης. (2008). *Κυπρος: Ένα Συγχρονο Προβλημα Σε Ιστορική Προοπτική*. Αθήνα: Πατάκης.
- Κρανιδιώτης Νίκος. (2008). *Ανοχύρωτη Πολιτεία Κύπρος 1960-1974*. Αθήνα: Εστία.
- Παναγιωτίδης Νίκος. (2015). *1964-1984 Το Κυπριακό στη διεθνή πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Παπάγος Αλ. Λεωνίδας. (1999). *ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ 1967-1977*. Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή Χορν.
- Παπαχελάς Αλέξης. (2021). *Ένα σκοτεινό δωμάτιο 1967-1974*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ριζάς Σωτήρης. (2004). *Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η δικτατορία των συνταγματαρχών και το Κυπριακό ζήτημα 1967-1974*. Αθήνα: Πατάκη.
- Σακκάς Γιάννης. (2012). *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο αραβικός κόσμος, 1947-1974*. Αθήνα: Πατάκη.
- Σακκάς Γιάννης. (2015). *Η Ελλάδα στη Μεσόγειο, 1950-2004, Εξωτερική πολιτική και περιφερειακές συγκρούσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και βοηθήματα www.Kallipros.gr.
- Συρίγος Μ. Άγγελος. (2012). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Αθήνα: Πατάκη.
- Χατζηδάκης Μάνος. (1988). *Ανοίγουμε τον Φάκελο της Κύπρου 1950-1974*. Αθήνα: Πελασγός.

Δοκίμια

- Τσαρδανίδης Χαράλαμπος. (2006). *Η Κυπριακή εξωτερική πολιτική: 1960- 1974*. Ανάκτηση από Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων

Πρακτικά συνεδριάσεων

- Φάκελος Κύπρου (Τόμος 4) Κατάθεση Γ.Πούλος. (1986, 7 31). *Φάκελος Κύπρου (Τόμος 4)*. Ανάκτηση από Hellenicparliament: https://www.hellenicparliament.gr/userfiles/ebooks/fakelos_kyproy_tomos_4/91/index.html#zoom=z

3.Ιστοσελίδες

- Η συνέντευξη του Φαίδωνα Γκιζίκη στον Γιάννη Μαρή
<https://pasatempo.wordpress.com/2019/11/25/%CE%B7-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%86%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CF%89%CE%BD%CE%B1-%CE%B3%CE%BA%CE%B9%CE%B6%CE%AF%CE%BA%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD/> ,Πρόσβαση 20/10/2021
- Ιστορία της Κύπρου,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85#%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82_1964-1974 , Πρόσβαση 15/10/2021
- Πόλεμος του Γιομ Κιπούρ ,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%93%CE%B9%CE%BF%CE%BC_%CE%9A%CE%B9%CF%80%CE%BF%CF%8D%CF%81,Πρόσβαση 20/9/2021
- Ιγνατίου Μιχάλης & Βενιζέλος Κώστας,
<https://hellasjournal.com/2018/07/itan-ola-prosynennoimena-pos-oi-ipa-kai-i-choynta-paredosan-tin-kypro-ston-attila/> , Πρόσβαση 2/11/2021
- Βαγγέλης Στεργιόπουλος, <https://www.in.gr/2020/07/20/plus/features/kypros-20-7-1974-oi-athlioi-ton-athinon-kai-diavoiti-aytosykratisi/> , Πρόσβαση 17/11/2021
- Βαγγέλης Στεργιόπουλος, «Φάκελος Κύπρου»
<https://www.in.gr/2021/07/19/life/stories/kypros-attilas-tis-ptaipei>, Πρόσβαση 15/11/2021
- Τάσος Κωστόπουλος, Τα προσχέδια της διχοτόμησης,

https://www.efsyn.gr/themata/fantasma-tis-istorias/118182_t-a-proshedia-tis-dihotomisis., Πρόσβαση 25/10/2021

- Η μηχανή του χρόνου, <http://www.mixanitouxronou.com.cy/egklimata-2/i-dolofonia-sti-lefkosia-tou-amerikanou-presvi-rotzer-nteivis-meta-tin-isvoli-pou-parameni-anexichniasti-to-porisma-lei-apo-adespoti-sfera/>., Πρόσβαση 2/11/2021
- Μ.Ιγνατίου,<https://hellasjournal.com/2019/08/o-chartis-pou-karfose-ta-dichotomika-s/>, Πρόσβαση 20/11/2021
- Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου της 12ης Φεβρουαρίου 1977, [https://www.pio.gov.cy/%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1-\(19-%CE%BC%CE%B1%CE%90%CE%BF%CF%85-1979\).html](https://www.pio.gov.cy/%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1-(19-%CE%BC%CE%B1%CE%90%CE%BF%CF%85-1979).html) , Πρόσβαση 5/11/2021
- Τα γεγονότα της Κοφίνου, Σαν Σήμερα , <https://www.sansimera.gr/articles/343> Πρόσβαση 15/11/2021
- Κυπριακή Δημοκρατία, Προσπάθειες Επίλυσης του Κυπριακού, <https://mfa.gov.cy/el/efforts-to-resolve-the-cyprus-question.html> , Πρόσβαση 12/11/2021
- Κύπρος 1974: Από το τέλος του Αττίλα 1 και την εκχειρία, στον Αττίλα 2, <https://www.protothema.gr/stories/article/1035481/kupros-1974-apo-to-telos-tou-attila-1-kai-tin-ekheiria-ston-attila-2/> , Πρόσβαση 22/10/2021
- Γιαλλούριδης Χριστόδουλος . (2015, 12 3). Η γεωπολιτική υπεραξία της Κύπρου. Ανάκτηση από foreignaffairs: <https://www.foreignaffairs.gr/articles/70606/xristodoylos-k-gialloyridis/i-geopolitiki-yperaksia-tis-kyproy?page=show> , Πρόσβαση 18/11/2021

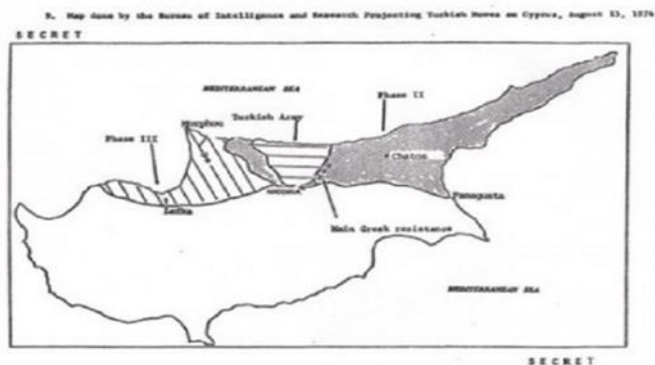
Χάρτες

1.Χάρτης Βρετανικών βάσεων στην Κύπρο

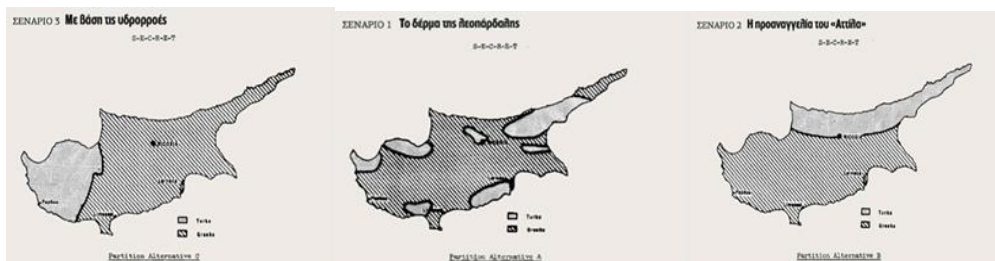
Πηγή https://www.pronews.gr/kypros/154196_symfonia-kyproy-vretanias-gia-tis-vretanikes-vaseis

2.Χάρτης πρόβλεψης κινήσεων των Τούρκων εισβολέων

Πηγή <https://hellasjournal.com/2019/08/o-chartis-pou-karfose-ta-dichotomika-s/>

3.Χάρτες διχοτομικών σχεδίων Άτσεσον

Πηγή https://www.efsyn.gr/themata/fantasma-tis-istorias/118182_ta-proshedia-tis-dihotomisis